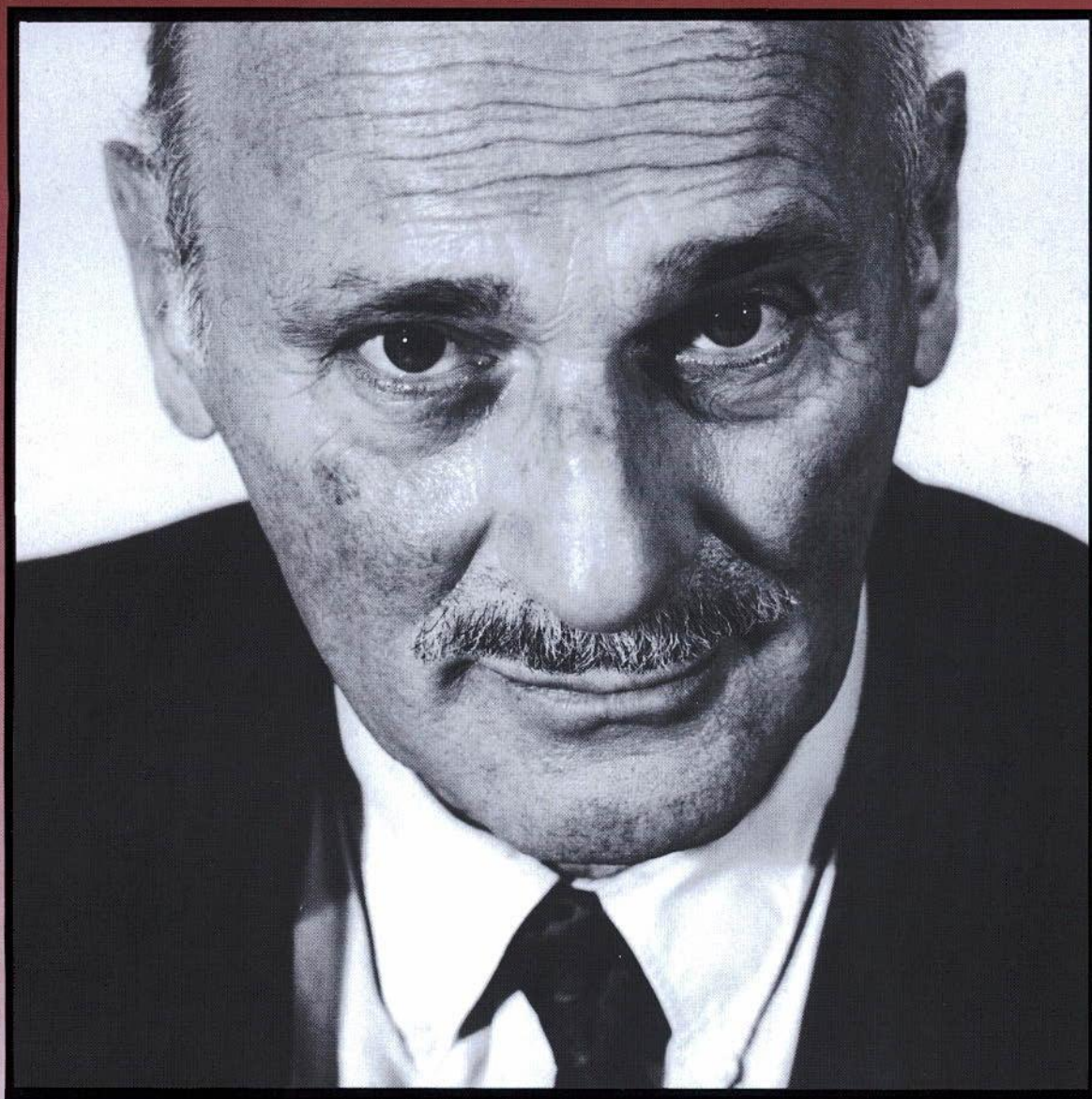

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND – november 1991 – NUMMER 11

CORNELIS VERHOEVE FILOSOOF VAN DE VERWONDERING

Ook ernstig meervoudig gehandicapten zijn er om verstaan te worden
Het vat vol gevoelens van Rita Kohnstamm

HUMANIST

UITGAVE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

46-STE JAARGANG
NOVEMBER 1991
NUMMER 11

Redactie-adres

Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145
Kantooradres: Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht
faxnr.: 030-367104

Redactie

Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving

Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk

Brouwer Offset BV Utrecht

Redaktiecommissie:

Peter Heisterkamp
Saskia ter Kuile
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermesen

Abonnement

Een jaarabonnement kost f 30,-.
Bel 030 - 318145 (toestel 28)
Leden van het Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis. Zie achterin
dit blad

Advertentietarieven

De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht.
Op aanvraag verkrijgbaar

Foto-omslag: Chris Pennarts

HET VOLGENDE NUMMER
VERSCIJNT HALF
DECEMBER. KOPIJ DAARVOOR
MOET UITERLIJK 18
NOVEMBER IN HET BEZIT VAN
DE REDAKTIE ZIJN.

Geschiedenis van het humanisme

speciale prijs voor HV leden

Onlangs verscheen „Geschiedenis van het humanisme; hoofdfiguren uit de humanistische traditie”, onder redactie van Paul Cliteur en Wim van Dooren. Een gedegen overzicht van de ontwikkeling van het humanisme van de oudheid tot nu aan toe; van paideia en humanitas tot zelfbeschikkingsstreven en humanistische emancipatiebewegingen; van Socrates en Plato tot Russell en Fromm. Met 312 pagina's informatie is het geen boek om in één adem uit te lezen, wel om als naslagwerk dicht bij de hand te houden en om je van tijd tot tijd in te verdiepen.

In de winkel kost dit boek f 38,50. Dankzij een financiële bijdrage van Humanistisch Studiecentrum Nederland (HSN) kunnen leden van het HV, Humanitas en De Vrije Gedachte dit boek voor slechts f 27,50 kopen bij het Humanistisch Centrum in Utrecht (Oudkerkhof 11). Wie het thuis gestuurd wil krijgen, moet f 32,50 overmaken (boekprijs + porto) naar giro 58, Humanistische Pers Utrecht o.v.v. „Geschiedenis humanisme”.

(INGEZONDEN MEDEDELING)

STICHTING STEUNFONDS PRAKTISCH HUMANISME

OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C&E 69.97.13.889

GIRO 6168

‘Ik legateer, vrij van rechten en kosten, aan de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Utrecht, een bedrag ad gulden.’

(voorbeeldtekst testament)

Gelden verkregen uit legaten, worden door het Steunfonds vastgezet in het ‘basisfonds’. Jaarlijks worden de ontvangen renten en dividenden uitgekeerd aan het Humanistisch Verbond. Zo heeft het HV langdurig profijt van uw geld en kan het zijn activiteiten en dienstverlening voortzetten.

Voor meer informatie: mevrouw M vd Lans, medewerker Steunfonds (030 - 322786).

In dit nummer

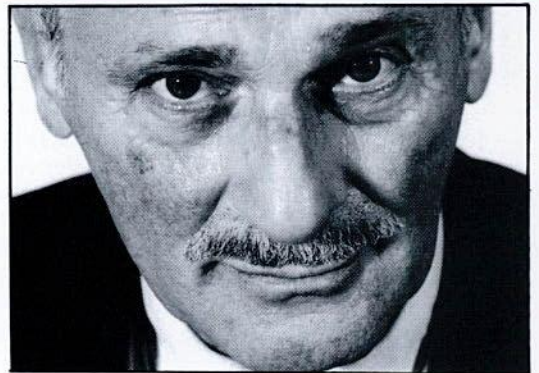
Gelijk oversteken

Wim Kok maakte heel wat discussie los met zijn introductie van wat hij 'emancipatie in solidariteit' noemt. Voor hem geldt: Zeker zijn van je rechten is net zozeer een vorm van solidariteit als elkaar houden aan je plichten. Gelijk oversteken dus. Op pagina 4 en 5 een eerste reactie van HV-voorzitter Jan Glastra van Loon op pagina 5.

De verwondering van Cornelis Verhoeven

Puntgaaf ongelovig zijn kan volgens hem niet, er is voor iedereen een lyrische meerwaarde aan het bestaan. En ontkerkelijking juicht hij toe als het maar niet platvloers is en de culturele inhoud van de religie niet wordt vergeten. Ingeborg van Teeseling in gesprek met de filosoof Cornelis Verhoeven die zich in de meer dan zestig boeken die hij schreef, zich vooral verwondert over de werkelijkheid. Pagina's 6/7/8/9/10.

Vat vol gevoelens

Vierenvijftig stukjes die in het damesweekblad Margriet verschenen, zijn nu gebundeld tot 'Een vat vol gevoelens'. De psychologe Rita Kohnstamm schreef ze, de freelance journaliste en pedagoge Mieke Julien bekritiseert ze. En wat vindt u: is Jaap wel zo 'aardig menslievend oneerlijk'? Meer op de pagina's 12/13/14.

Ernstig meervoudig gehandicapten

Zij zijn er ook om verstaan te worden, zegt Ria Hogervorst over zeer zorghoevende gehandicapten. Zij was lange tijd groepsleidster in een tehuis en heeft leren kijken naar de soms nauwelijks zichtbare signalen. Els van Thiel sprak met haar over het geestelijk leven van deze gehandicapten. Pagina's 16/17/18/19.

Radio- en televisieprogramma's in november op pagina 15
Verbandsactiviteiten in het HV-Gebeuren op pagina's 22/23

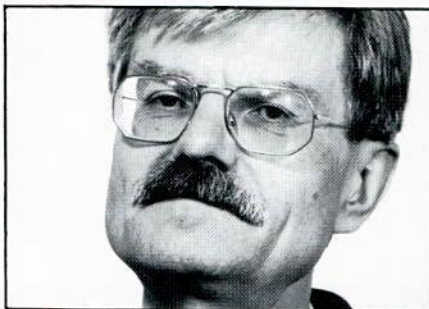
Jonge Humanisten op eigen benen

De Jonge Humanisten gaan een eigen vereniging oprichten. Na 12 jaar onder de vleugels van het grote Verbond gaan de J.H. nu verder op eigen benen. De Jongerengroep wordt volwassen. Dat gaat niet zomaar. Vragen als: „Wat houdt humanisme concreet in voor jongeren?” „Hoe geef je dit vorm in je activiteiten?” en: „Wat wordt je publiciteit?” dringen zich op aan een vereniging in oprichting. Een enthousiaste groep heeft al ideeën op papier gezet. Op deze dag willen de jonge humanisten hier met anderen over praten, om zo te komen tot een inspirerend basisplan.

Als je onder de 30 jaar bent en ook actief wilt meedenken en doen, ben je van harte welkom op zaterdag 30 november in het Landelijk Humanistisch Centrum te Utrecht. De dag duurt van 11.00 tot 17.00 uur en wordt afgesloten met een maaltijd. Er zijn geen kosten aan verbonden. Opgave: A. de Brauw (030-318145).

Humanistisch hoogleraar Henk Visser geeft oratie

Op vrijdag 6 december zal prof. dr. Henk Visser aan de Rijksuniversiteit Limburg zijn inaugurele rede houden als bijzonder hoogleraar vanwege de humanistische stichting Socrates. Henk Visser is sinds september 1990 bijzonder hoogleraar op het gebied van humanistische visies op mens en computer. De inaugurele rede begint om 16.00 uur en is openbaar. Plaats is de aula van de Rijksuniversiteit Limburg, Tongersestraat 53 in Maastricht.

Speciaal nummer over sterven en de dood

De volgende Humanist is weer het laatste nummer van het jaar. Dit keer gaat de winterspecial over het onderwerpen Sterven & De Dood. In dit dubbeldikke nummer aandacht voor onder meer doodsangst, rouw, verdriet en troost. Voor sterfensbegeleiding en de humanistische uitvaart, de rol van muziek, voor rituelen in andere culturen en hoe cremieren in Nederland in z'n werk gaat. En natuurlijk weer columns, cartoons, gedichten en foto's. U krijgt dit speciale winternummer rond 20 december toegestuurd.

Nog kaarten

Voor de Socrateslezing 1991 door Trudy van Asperen is nog een beperkt aantal toegangskaarten beschikbaar. Wilt u de lezing bijwonen, dan kunt u de gratis toegangskaarten bestellen door een kaartje te sturen naar de stichting Socrates, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Graag vermelden dat het om de Socrateslezing gaat, uw naam en adres en het gewenste aantal toegangskaarten. Die worden u rond 1 december toegestuurd. De lezing vindt plaats op dinsdag 10 december om 20.00 uur in het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht.

Kwesties va

Met zijn rede op het PvdA-congres gooide Wim Kok vorige maand de knuppel in het hoenderhok. Herijking van de verzorgingsstaat is onontkoombaar, zo stelde hij. De samenleving kan de optelsom van verworven rechten niet meer allemaal honoreren. De verzorgingsstaat die na de oorlog is opgebouwd, heeft veel zegeningen gebracht, maar is in de zorg te ver doorgeschoten. Ook door een eenzijdige uitleg van het solidariteitsbegrip.

Wim Kok: 'Solidariteit berust op wederkerigheid: je bent bereid bij te springen als een ander er echt niet uitkomt. Je weet dat je zelf ook wordt geholpen als dat nodig is. Zeker zijn van je rechten is net zozeer een vorm van solidariteit als elkaar houden aan je plichten. Zonder dat gelijk oversteken houdt geen stelsel van saamhorigheid stand'.

Volgens Wim Kok moeten we een tussenweg vinden tussen een maatschappij die mensen aan hun lot overlaat en een bureaucratische verzorgingsstaat waarin naast iedere werknemer ook één burger langs de kant staat. Een levensbeschouwelijk genootschap zou in zo'n belangrijke discussie over wat Kok 'emancipatie in solidariteit' noemt, een belangrijke rol kunnen spelen.

Wim Kok en het sleutelen aan de verzorgingsstaat

Rechtvaardigheid en solidariteit

HV-voorzitter Jan Glastra van Loon hierover: 'Het probleem van de verzorgingsstaat is inderdaad meer dan een kwestie van scheefgroei tussen kosten en baten. Je komt er dan ook niet uit met oplossingen in de zuiver technisch-financiële sfeer.

Op de korte termijn speelt de vraag naar de rechtvaardigheid: hoe verdeel je de lasten en de lusten tussen mensen? Op lange termijn gaat het om de vraag: in wat voor maatschappij, in wat voor sociale orde willen wij met elkaar leven? Het zijn deze vragen die Wim Kok ook aanroert.

Willen wij de kant uit van Amerika en Japan, waar maximalisering van de produktiviteit en versterking van de concurrentiepositie van bedrijf, land en continent doorslaggevend zijn? Of kiezen we voor een maatschappij, waarin de produktie van goederen en diensten geen doel in zichzelf is, maar in dienst staat van de waarden die mensen individueel en gezamenlijk in hun leven willen realiseren?'

'Voor humanisten lijkt het antwoord op deze vragen nogal voor de hand te liggen. Maar 'ja' zeggen tegen een menswaardige maatschappij op de lange termijn, betekent nog niet dat we ook gelijk een idee hebben hoe het op de kortere termijn zou moeten. Nu korten op de uitkeringen van arbeidsongeschikten kan bijvoorbeeld

nuttig zijn om ons stelsel van sociale zekerheden voor de toekomst te behouden. Maar strookt het ook met die eis van rechtvaardigheid? En hoever kun je gaan met het van bovenaf opleggen van solidariteit?

Dit soort spanningen tussen onze wensen op de lange en op de korte termijn zien we op meer terreinen. Hoeveel zorg wensen wij bijvoorbeeld nu te geven aan ons milieu om het behoud in de toekomst? Hoeveel zorg aan de vorming van onszelf en van komende generaties? En hoe aanvaardbaar is voor ons de kloof tussen arm en rijk, in zijn traditionele en in zijn moderne vorm; binnen ons eigen land en tussen ons land en de armste landen in de wereld?'

'Als humanist geloof ik niet in eens en voor altijd geldende oplossingen voor deze vraagstukken. Maar voor oprechte beoordelingen van het beleid dat wij voorstaan, moeten wij ons wel telkens afvragen wat ons beleid nu betekent voor de toekomst. Daarbij gaan humanisten niet op zoek naar de ultieme 'eeuwigheidswaarde'. Voor hen bestaan immers geen onveranderlijke, eeuwige waarden en normen. Voor hen is de sterfelijke, veranderbare mens de maat van alle dingen. En omdat het humanisten om de mens gaat, gaat het

ook om solidariteit: tussen mensen nu, maar ook met mensen straks. Humanisten zullen de belangen van nu en die van straks dus in dezelfde weegschaal moeten wegen en zo op hun menswaardigheidsgehalte beoordelen. Dat maakt dat beleidsvragen humanisten vaker verdeeld houden dan degenen die op grond van hun geloof of overtuiging vaste zekerheden hebben.

Juist humanisten kunnen zo door beleidsvraagstukken worden verdeeld en verscheurd. Maar omdat het gaat om kwesties van solidariteit -tussen mensen nu en met mensen straks- mogen juist ook humanisten die vraagstukken niet uit de weg gaan. Ze moeten zich er, misschien meer nog dan anderen, van bewust zijn dat het gaat om menselijke oordelen en beslissingen. We kunnen over die oordelen en beslissingen van mening verschillen, maar we zijn ook in staat om ze te corrigeren of er compromissen over te sluiten.

In mijn ogen kan het Humanistisch Verbond het platform zijn waar wij in deze geest, in verdraagzaamheid, onze meningen aan elkaar scherpen en toetsen. Er zijn genoeg politieke partijen om ze vervolgens ook in de politieke besluitvorming tot hun recht te laten komen', aldus HV-voorzitter Jan Glastra van Loon.

Ingrid Cramer

CORNELIS VERHOEVEN

FILOSOOF VAN DE VERWONDERING

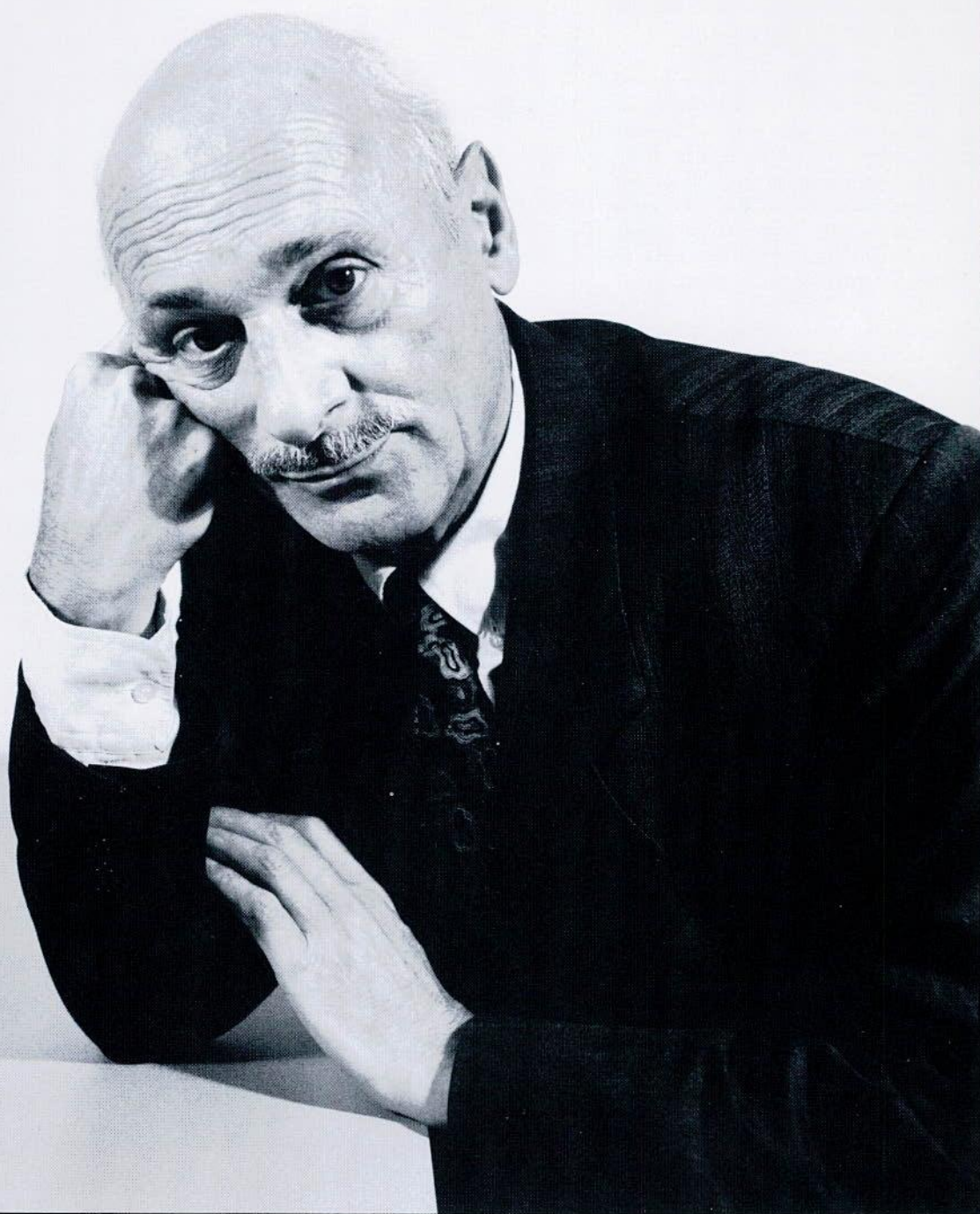
**Ik ben steeds
kritischer
geworden ten opzichte
van alles wat
vanzelfsprekend lijkt**

Filosofen zijn moeilijke mensen voor een journalist die duidelijkheid wil. „Een filosofie is geen filosofie als het niet voorschrijft wat de mensen moeten doen”, zei schrijver Gerrit Krol eens bozig. En alhoewel ik geen behoefte heb aan richtlijnen, zou een aardige, werkbare gedachte niet weg zijn. Maar daar gelooft filosoof Cornelis Verhoeven niet in. „Filosofie komt nooit voorbij haar begin”, zegt hij, „misschien kunnen we maar beter in het gras gaan liggen.” En alhoewel hij gefascineerd is door taal – hij schreef er tientallen boeken over – komt hij toch tot de conclusie dat „woorden een omweg naar sprakeloosheid” zijn. En dat „de weke kiem van de gedachte belangrijker is dan de geharnaste rechtvaardiging ervan”. Dus tobben we voort. In een gesprek dat misschien wel zijn bestaansrecht vindt in onbegrip.

door Ingeborg van Teeseling

Foto: Chris Pennarts

met dank aan Jan Bor

Cornelis Verhoeven werd in 1928 geboren als boerenzoon in Brabant, waar zijn moeder na een paar jaar sterft aan tbc en vader het gezin en het bedrijf probeert te runnen. „Een vrome en zwijgzaam man. Zijn antwoorden op vragen die ik had te stellen, waren steeds vaag. Pas naarmate je zelf ouder en vager wordt, ga je zoiets waarderen.” Daar zal het dus wel vandaan komen. Vaagheid van vader op zoon. Het gezin is katholiek en Cornelis begint zijn scholing dan ook op het seminarie. Paus wil hij worden, maar de leiding van de opleiding ziet dat anders. Op dat moment komt de suggestie dat het priesterschap wellicht niet zijn bestemming is, de student Verhoeven ook eigenlijk wel

goed uit. De twijfel was al even daarvoor binnengeslopen, alhoewel hij zijn hele verdere leven „voorgoed en ongeneselijk katholiek” zal blijven. Maar „ieder mens moet een soms pijnlijke uittocht uit het paradijs van de jeugd doormaken. In de jeugd bestaat een mens nog onbewust en volstrekt”.

Hij gaat klassieke talen studeren, wordt leraar en in 1982 hoogleraar Antieke Filosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Ondertussen schrijft hij een kleine zestig boeken, waarvoor hij in 1979 de PC Hooftprijs voor Letterkunde krijgt. „Mijn schrijven is mijmeren”, zegt hij zelf en bij de toekenning van de prijs breekt dan ook een ware veldslag tussen de literaire critici

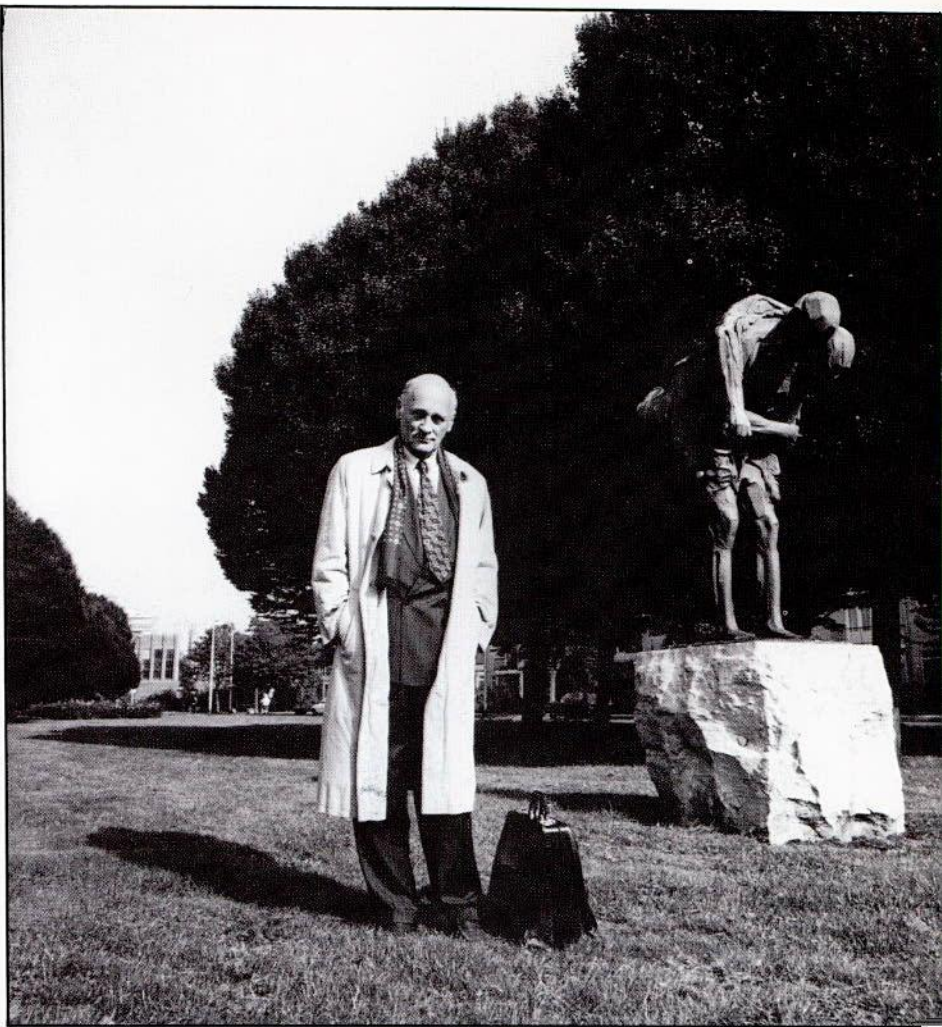
uit. Carel Peeters noemt hem in Vrij Nederland 'Gods eigen mistmaker', ondersteund door Hugo Brandt Corstius, die de term 'roomse gluipkop' laat vallen. Anderen prijzen juist zijn ingetogen proza, de bedachtzame formuleringen, het beschouwelijke karakter van zijn gedachten.

Hij maakt zich vooral sterk voor de verwondering. Activisme vindt hij eng, 'samen' is een woord dat hem de kriebels bezorgt en denken is volgens hem het leukste dat er is. Over religie zegt hij dat het geen keuze, maar een emotie is. En het is zijn overtuiging dat 'puntgaaf ongelovig zijn niet kan'. 'Er is voor iedereen een lyrische meerwaarde aan het bestaan.'

Filosoof Cornelis Verhoeven: „Toen ik 20 was, las ik voor het eerst Spinoza's definitie van de liefde. 'Liefde is een blijdschap die zich richt op een voorstelling van de oorzaak ervan.' Die regels sloegen in als een bom. Ik moest ervan huilen, zo prachtig vond ik ze. De mathematische helderheid van zo'n zin, zo'n gedachte. Als van kristal. En tegelijkertijd niet los van de werkelijkheid, zo herkenbaar, zo waar ook in mijn eigen leven. Daar val ik als een blok voor. Uitspraken waarin je een grote emotie voelt en die tegelijkertijd een bijna geometrische indruk maken. Die wekken ontroering bij mij op. Omdat zaken zijn verenigd die tegenstrijdig lijken te zijn: Emotie en kale vorm.

Na het lezen van die uitspraak van Spinoza worstelde zich in mij een alomvattende conclusie naar boven. Dit wilde ik ook. Denken. En dat opschrijven in een enkel boek dat alle andere overbodig zou maken. Alles kunnen zeggen in één zin.”

„In de loop van de jaren is mijn belangstelling voor gewone dingen toegenomen en hoef ik niet meer het eeuwige en noodzakelijke te denken en te schrijven, zoals Spinoza dat deed. Die jongensdroom is ingehaald door de dagelijkse werkelijkheid

Geen mens is door denken in staat die te begrijpen, in te kaderen. De meeste dingen gebeuren gewoon en veel is afhankelijk van toevalligheden. Er valt dus eigenlijk weinig te denken en zeker te bedenken. Ik geef toe, een wat wonderlijke conclusie voor de denkende construerende mens die de filosoof toch is.

Maar denken is gewoon leuk en voor mij

lossingen' te berde brengen. En probeer ik dat zo mogelijk aan mootjes te hakken. Ik bedenk niet zoveel zelf. Ik ben een beschrijver van wat er al is. Dat is een manie en zoals iedere gek ben ik daaraan gehecht. Zelf zou ik het nauwelijks filosofie willen noemen. Mijn uitgangspunt is dus dat er geen conclusie te trekken valt uit wat je ziet; dat er geen systeem zit in de

Ik vermoed dat al die vragen naar het wat en waarom die iedereen stelt, slechts afgeleiden zijn van de verbazing dat er iets is

van mijn en anderen leven, dat ik met interesse volg. Al die dingen die net zo goed niet hadden kunnen gebeuren: Vader worden, scheiden, lesgeven, schrijven, praten met mensen. Ik ben steeds kritischer geworden ten opzichte van alles dat vanzelfsprekend lijkt. Ik verwonder mij meer en meer en dat heeft mijn geloof in zekerheden, dus ook in eenduidige kristallen gedachten, fors aangetast. In mijn filosofie is steeds meer de nadruk komen te liggen op alles wat een mens overkomt zonder dat hij het zelf heeft kunnen verzinnen. Werkelijkheid betekent voor mij in de eerste plaats 'dat wat anders is dan je denkt'. Werkelijkheid is onvoorstelbaar.

ook een levensnoodzaak. En natuurlijk valt er ook veel puur te beschrijven. Verassende dingen die je ziet: de geboorte en het leren spreken van je kind bijvoorbeeld. En bij alles dat je beschrijft ben je voortdurend bezig om je eigen systeem af te breken. Omdat wat je ziet vrijwel altijd anders is dan wat je van tevoren dacht dat je zou gaan zien. Maar het wonderlijke van systemen is dat ze 's nachts in je slaap weer aangroeien. Je blijft jezelf lastig vallen met steeds weer andere gedachten, met je eigen zucht naar samenhang. Dat afbreken vind ik leuk en beschouw ik als de voornaamste pijler van mijn filosofie. Ook kijk ik met belangstelling naar wat anderen aan 'op-

werkelijkheid. En dat je haar onrecht aandoet door ernaar te zoeken. Er is geen oorzaak. Ik denk dat je al heel blij mag zijn als je ziet wat er is.”

Begrijp ik nou goed dat u denkt en schrijft over iets waarvan u niet weet wat het is en waarvan u het eigenlijk ook zinloos vindt om naar te zoeken?

„Dat begrijpt u goed. Daar gaan die zestig boeken over. Ik ben niet zo geïnteresseerd in wat en waarom iets is. Ik hou me meer bezig met het gegeven dat iets er is en dat het anders is dan wij denken. Ik vermoed dat al die vragen naar het wat en waarom die iedereen zich stelt, slechts afgeleiden

In mijn filosofie is steeds meer nadruk komen te liggen op alles wat een mens overkomt zonder dat hij het zelf heeft kunnen verzinnen

zijn van de verbazing dat iets er is. Ik vind het feit dat iets er is ook genoeg omdat vragen naar het wat en waarom onze krachten te boven gaan. Misschien is dat een vrij primitieve filosofie. Maar ik word nou eenmaal al enthousiast genoeg van wat ik zie."

Uit een interview met Frank van Kolf-schooten in 1986 in *De Tijd*: „Over het 'hoe' en 'waarom' gaat het eindeloze etcetera en in dat verband zijn erkende en nuttige resultaten te boeken. Maar mij kwelt de vraag naar de willekeur daarvan. Tegenover elke verklaring kun je met een beetje scherpzinnigheid een andere stellen. Als ik intellectueel gesproken echt doorzak en op mijn eigen bodem terecht komt, iets dat ik regelmatig doe, kom ik bij het amen steeds weer tegenover het massieve 'dat' van een werkelijkheid die ik niet kan verzinnen. Ik ben dan, let wel, niet sceptisch maar eerder lyrisch. Sceptisch ben je niet tegenover een realiteit die zich dwingend aandient, in de natuur of in een medemens, maar tegenover constructies van een actief en eigenmachtig denken dat alles naar zijn hand wil zetten en waarvoor de realiteit eerder een obstakel is of een toevalligheid dan een gegeven waar alles om draait."

Verhoeven nu: „Wij denken vaak ten onrechte dat de vraag er eerst was. Maar volgens mij is de vraag een activistische afleiding van de verwondering. We gebruiken de vraag omdat de aanwezigheid van dingen ons beangstigt. De vraag is een zoethoudertje voor het brein dat de grootheid van de werkelijkheid niet aankan.

doe? Waarom al dat gewroet? U lijkt wel een verwend kind. Hoe kunt u nou van mij verwachten dat ik weet waarom ik iets doe? Ik doe het. Mij is dat genoeg."

Stilte. Diepe zucht. En na enige tijd volgt, ogen ten hemel, een uitleg voor een onbegrijpende.

„Misschien kan ik het u wel uitleggen aan de hand van Auschwitz. Het verwondert, verbijstert en kwetst mij als mensen mij gaan uitleggen waarom iets vreselijks als Auschwitz gebeurd is. Verhalen over de crisisjaren en de slechtheid van de mens zijn verklaringen en verklaringen hebben de eigenschap dat ze dingen opeens begrijpelijk, plausibel en logisch maken. Alsof het morgen weer zou kunnen gebeuren als er maar aan dezelfde voorwaarden voldaan zou worden. Alsof het iets is dat de geschiedenis ons leert. Alsof mensen ooit zouden mogen sterven om ons iets te leren. Dat vind ik onzinnelijk. Auschwitz is zo onherleidbaar, daar moet je niet over kwekken. Hooguit mag je in verbijstering constateren dat het gebeurd is. Anders wordt het een soort parabel. Je moet respect hebben voor de feitelijkheid. En dat gaat verder dan kinderlijk 'goh' zeggen." *'Over de zin van het bestaan kunnen we niet beschikken: zin van het bestaan bloeit uit het bestaan zelf op of niet, maar wordt daar niet op vernuftige of wilskrachtige wijze aan gegeven.'* (Fragment uit *'Het gewicht van de buitenstaander'*, 1971.)

„Ik ben een blij mens. Er is zo veel prachtigs dat niet te omvatten is. Ga maar eens in de trein zitten en kijk uit het raam. Zo'n

Is dat zo? Activisme heeft toch ook vaak hele aardige zaken opgeleverd. De pil bijvoorbeeld, of een sociale wetgeving. Wegen, scholen, kunst.

„Tja. Denkt u dat we daar blij mee moeten zijn? Wat voor mij blijft staan is dat de meeste vormen van activisme aanmatigend en afbrekend zijn. Kijk naar de problemen rond het milieu. Die zijn het resultaat van activisme.

Maar zal er geen activisme nodig zijn om die weer op te lossen?

„Activisme als het herstellen van fouten, daar ben ik voor. Iets terugbrengen tot zijn oude staat lijkt me goed. Als je iets wilt maken, moet je het zo doen dat je niks breekt. Als je God wilt zijn, moet je het ook goed doen. En in de gaten houden dat je niet alles moet willen wat kan. Dat is een moderne houding die ik verafschuw."

Verhoeven over godsdienst en geloof: „Seculariseren is de rijkdom van de hemel naar de aarde halen, waar hij thuishoort. Ik wil nooit meer terug naar de kerk. Wat niet wil zeggen dat ik niet religieus ben. Ik zal altijd katholiek blijven; zo ben ik grootgebracht. Mijn ziel gonst van het Gregoriaans. Wat ik jammer vind in deze maatschappij is dat de rijkdom en de cultuur van de religie worden afgezonderd van het gewone leven. Ontkerkelijking juich ik toe als ze niet platvloers is en de culturele inhoud van de religie niet vergeet. Ik ben voor secularisatie met een hoog lyrisch gehalte. Voor mij betekent dat dat je religieuze waarden moet herwaarderen in het dagelijks leven.

Mijn uitgangspunt is dat er geen conclusie te trekken valt uit wat je ziet; dat er geen systeem zit in de werkelijkheid

Ik raak ook steeds minder geïnteresseerd in psychologische motieven van mensen. Het gegeven dat iemand een moord pleegt, vind ik veel intrigerender dan waarom hij dat doet. Ik zie niet graag feiten wegzwemen in motiveringen."

Toch begrijp ik dan steeds minder waar die zestig boeken over gaan. Als je alleen maar het feit hoeft te constateren dat iets er is, ben je, lijkt mij, in één zin klaar.

„Met een hartgrondig 'goh' ben ik al dik tevreden. Alleen maak ik daar een oeuvre van.

Uw vraag gaat al te ver. Waarom kunt u niet gewoon accepteren dat ik doe wat ik

landschap; zoiets kun je toch niet verzinnen? Maar het is er. Klaar om van genoten te worden. Van die koeien en dat gras kun je toch niet zeggen dat het vanzelfsprekend is dat ze er zijn? Voor hetzelfde geld was het gras rood geweest en hadden de koeien op hun oren gelopen.

Ik mis de eigenwijsheid om het allemaal anders te willen. Kan me ook niet voorstellen hoe dat dan zou moeten. Ik ben tegen het maken. Tegen activiteit. Het concept van de 'maakbare wereld' vind ik pretentieuze flauwekul. Je moet de dingen niet naar je hand willen zetten. Dat leidt bijna altijd tot een totalitaire houding."

Ik heb wel eens gezegd dat ik voorgoed en ongeneeslijk katholiek ben. Daar bedoel ik mee dat ik mijn opvoeding niet als onzinnig van de hand doe. Mijn jeugd heeft me gemaakt tot wat ik ben. Wel schuif ik de ballast terzijde. De paus, de inquisitie en het dogmatische denken."

Toch zei u eens: 'Met haar absolute uitspraken houdt de kerk de menselijke idealen vers en aanvankelijk. Ik denk dat deze methode in handen van verstandige mensen beter werkt dan al dat zompig en drassig gepsychologiseer waar veel mensen tegenwoordig hun heil en hun identiteit in zoeken. Ambities en idealen uit de jeugd

bieden meer houvast dan een streven naar zoiets schimmigs als volwassenheid.' (De Tijd, 1979)

„Dat zei ik omdat ik het afschaffen van oude idealen en dogma's verdacht vind als die alleen vervangen worden door het dagelijks geruis; als er niet opnieuw wordt opgeladen.

Kijk, je moet van een mens niet verwachten dat hij elke dag leeft naar zijn idealen. Dat leidt alleen tot ernstige verkrampingen. Maar je kunt ook weer niet zeggen dat iets flauwekul is enkel en alleen omdat het niet te realiseren is. Iedereen heeft inspiratiebronnen nodig. Gedachten en ideeën die het banale alledaagse van zijn vanzelfsprekendheid beroven. Dat is belangrijk.”

Uit een interview met Bert Bukman in HP/De Tijd, 1991: „Mijn grote vrees is deze: stel dat op een gegeven moment De Waarheid blijkt. Daar hoeft je niet bang voor te zijn, maar veronderstel: de waarheid blijkt en de waarheid is heel triviaal. Heel platvloers. Dat zou ik verschrikkelijk vinden, een nachtmerrie: dat je na veel ploeteren ontdekt dat twee en twee vier is. Er zijn mensen die ervan overtuigd zijn dat de werkelijkheid triviaal is, maar voor mij is

Met een hartgrondig 'goh' ben ik al dik tevreden. Alleen maak ik daar een heel oeuvre van

de lol er dan wel af. Het moet iets verrassends blijven houden, en iets ingewikkelds, zeker, maar dan wel iets ingewikkelds dat weer te herleiden is tot een elegante eenvoud.”

Hoe zit het nou eigenlijk met God? U bent katholiek in hart en nieren, maar gaat niet meer naar de kerk en voedt uw kinderen ook niet katholiek op.

„Weer zo'n wonderlijke vraag: hoe zit het met God? Hoe weet ik dat nou? Daar ga ik toch niet over? Het zou wel heel pedant zijn als ik zou zeggen dat ik in God geloof. Alsof ik hem daarmee een plezier doe. Als God een beetje gevoel voor humor heeft, lacht ie zich daar te barsten om. 'He pluis, wat maakt het mij nou uit of je wel of niet in mij gelooft?'

Ik weet het gewoon niet en dat vind ik prima. De enige godsvoorstelling waar ik

niet in wens te geloven is die van de wrekende, rechtlijnige, straffende God. Ik hou niet zo van dogma's, dat zei ik al. Maar een Godsidee dat uitnodigt tot enige reflectie, dankbaarheid voor deze 'beste aller werelden' misschien wel, kan ik toch niet zo goed missen. Anders wordt het wat platvloers allemaal. God is voor mij het lyrische. Het gaat om de kwaliteit van je innerlijk leven.”

'Elke dag kan het gebeuren dat een leeg bestaan vol stroomt met licht en vervuiling. En dat gebeurt eerder naar gelang we meer bescheiden en ascetisch zijn in onze eisen en minder gespitst op het definitieve. Niets is definitief. Het hele leven speelt zich af in het uitstel.' (Uit 'Het leedwezen', 1971)

Nederlander voelt zich zeer veilig

Zelfs in Europa woedt een bloedige burgeroorlog, maar dat weerhoudt de Nederlandse bevolking er niet van om zich veiliger te voelen dan ooit. Nog nooit hebben Nederlanders volgens eigen zeggen zo weinig vijanden gehad. Bijna tweederde van de bevolking kent 'geen enkel' vijandsbeeld.

Dit blijkt uit een enquête van het Studiecencentrum voor vredesvraagstukken van de Katholieke universiteit Nijmegen. In 1980, 1990 en 1991 ondervroeg het studiecencentrum meer dan duizend mensen naar hun mening over de mate waarin Nederland door vreemde mogendheden wordt bedreigd.

Bij de eerste steekproef zag slechts 28 procent van de bevolking geen enkele vijand op de loer. In 1990, een paar maanden voor de Golfoorlog, voelde inmiddels 45 procent van de bevolking geen enkele dreiging. Met de Golfoorlog achter de rug is de vredige stemming verder opgelopen: 63 procent heeft geen vijand.

„Directe militaire dreiging wordt in Nederland niet meer als een belangrijk probleem ervaren”, zegt de polemoloog Leon Wecke, die het onderzoek uitvoerde. „De klassieke vijand was de Sowjet-Unie, maar die vormt geen enkele bedreiging meer. Nieuwe vijandbeelden slaan niet echt aan. Blijkbaar zaten de Russen als vijand zó vast in ons hoofd, dat we niet kunnen wennen aan andere vijanden. De Arabische olielanden, waaronder Irak, worden ondanks de Golfoorlog nu nog maar door 11 procent van de mensen als een militaire bedreiging voor Nederland ervaren. Dat percentage is lager dan ooit.”

In 1980 wees inderdaad nog een kwart van de Nederlanders de Arabische staten aan als potentiële belagers. De angst voor de Arabische landen was vorig jaar, vlak voor de Golfoorlog, uiteraard hoger: 45 procent zag ze als vijand. „Met onze Jantjes in de Golf kwam de bedreiging opeens dichterbij”, aldus Wecke. „Maar hoewel de media en de politiek het vijandbeeld enorm hebben opgekleefd, heeft het maar kort stand gehouden. De angst was alweer gauw weggeëbd.”

Dichter bij huis heeft buurland Duitsland de twijfelachtige eer om steeds vaker genoemd te worden als mogelijke directe vijand. Ruim vier procent van de Nederlanders vreest voor Duitsland, jongeren en ouderen gelijk. Tien jaar geleden was dit percentage nog nauwelijks meetbaar. Wecke wijst naar de Duitse eenwording. „Duitsland wordt sindsdien door meer mensen als een gevaar gezien.” (Bron: Trouw)

Trefpunt samen met H.V.

Cartoon van Tom uit de Humanist van 20 december 1981. Toenmalig HV-voorzitter Rob Tielman doet een vergeefse poging om de verontruste leden weer binnen het HV te krijgen.

Tien jaar geleden maakten in het Humanistisch Verbond een groep verontrusten zich kenbaar. Zij waren het niet eens over de koers die het HV volgde (met name over het al dan niet deelnemen aan de grote vredesdemonstratie) en ergerden zich aan de onverdraagzame sfeer in het HV. De verontrusten zegden hun lidmaatschap op en vormden het Algemeen Humanistisch Trefpunt. Nu, tien jaar later blijkt er voldoende overeenstemming om weer samen te gaan met het HV. De activiteiten van de stichting worden per 1 januari 1992 gestopt. Onderstaand de letterlijke tekst van de verklaring die de voorzitters van beide humanistische clubs opstelden.

Gesprekken tussen leden van het bestuur van de stichting Algemeen Humanistisch Trefpunt en van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond hebben tot de conclusie geleid, dat er thans voldoende overeenstemming bestaat om vruchtbare discussies tussen aanhangers van deze twee organisaties mogelijk te maken.

Vanaf de oprichting in 1982 van de stichting Algemeen Humanistisch Trefpunt heeft er nooit een wezenlijk verschil bestaan tussen de beginselen van deze beide organisaties; de tegenstellingen lagen in de mate van tolerantie die vereist is ten aanzien van de middelen om het doel – een meer humane samenleving – te bereiken.

Tolerantie is de wortel van waaruit humanisme wordt gevoed. Verdieping, bezinning en vorming van humanistische waarden, die het Humanistisch Verbond tot zijn eerste kernactiviteit maakte op zijn congres te Rhenen in mei van dit jaar, zijn niet mogelijk zonder een grote mate van tolerantie voor verschillen in persoonlijke opvattingen en benadering van problemen. Deze ontwikkelingen gaven het bestuur van de stichting Algemeen Humanistisch Trefpunt de overtuiging, dat de bezinning op humanistische waarden en normen, die in de afgelopen jaren onder haar aanhangers is gevoerd, in de toekomst ook samen met leden van het Humanistisch Verbond kan plaatsvinden. Daarmee is de noodzaak van een aparte organisatie vervallen, en het bestuur heeft dan ook besloten om de activiteiten van de stichting met ingang van 1 januari 1992 te staken.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft met instemming kennis genomen van dit besluit; het hoopt dat de samenwerking tussen humanisten met verschillende achtergrond, die van deze ontwikkeling het gevolg kan zijn, zal bijdragen tot versterking van de humanistische levensovertuiging in Nederland.

J. Glastra van Loon
(voorzitter van het
Humanistisch Verbond)

J. van Noordwijk
(voorzitter van de stichting
Algemeen Humanistisch Trefpunt)

Rita Kohnstamm schrijft in NRC Handelsblad en Margriet stukjes over alledaagse menselijke verhoudingen. Onlangs zijn haar Margriet-stukjes gebundeld in het boekje 'Een vat vol gevoelens. Psychologie voor het dagelijks gebruik'. In totaal 54 stukjes. Mieke Julien las ze allemaal. Enkele vindt ze prima. Maar tegen andere heeft ze bedenkingen. Vooral omdat de psychologe volgens haar onvoldoende oog heeft voor machtsverschillen. Mieke Julien houdt een aantal beweringen van Rita Kohnstamm tegen het licht en geeft er kritisch commentaar bij.

EEN BEDENKELIJK VAT VOL GEVOELENS

door Mieke Julien

Voorop staat dat het goed geschreven is en toegankelijk voor een groot publiek. De teksten zijn opgebouwd volgens eenzelfde stramien. Zinnen zijn niet te lang en lopen goed en het woordgebruik is afwisselend. Ik heb het boek vrij snel achter elkaar gelezen en dat was misschien niet zo verstandig. Het leek wel alsof ik een schaal met vierenvijftig petit fourtjes achter de kiezen had. Het vulde, maar ik werd er ook misselijk van.

Vervolgens heb ik het boek voor een tweede maal gelezen. Van de vierenvijftig stukjes vind ik er veertien redelijk en drie prima. Er bleven zevenendertig stukjes over, waar ik kritiek op heb en tegen elf daarvan heb ik zelfs ernstige bezwaren.

Nu is het veel moeilijker om een boek te schrijven waarin, begrijpelijk voor een groot publiek, allerlei aspecten van de psychologie aan de orde komen, dan een ingewikkeld proefschrift. In weinig woorden, zonder omhaal moeten ingewikkelde processen worden toegelicht. Dat vereist een helderheid van denken en daar ontbreekt het in 'Een vat vol gevoelens' regelmatig aan. Soms doet Rita Kohnstamm beweringen, die niet worden onderbouwd en zo kunnen worden vervangen door een bewering van het tegendeel. Dan weer worden feitelijke gegevens op een twijfelachtige wijze geïnterpreteerd en soms is er zelfs sprake van een apert onjuiste waarneming. Mijn grootste bezwaar richt zich echter op het a-politieke in haar denken: zij heeft onvoldoende oog voor machtsverschillen.

'*Geluk is meer algemeen menselijk. Ongeluk meer bijzonder persoonlijk*,' beweert Rita Kohnstamm. Waarschijnlijk omdat mensen geluk gemakkelijker delen dan ongeluk. Maar dat geluk van mensen meer op elkaar lijkt, is omdat er geen taboe bestaat op het uitspreken ervan en geluksservaringen daardoor gemakkelijker kunnen worden vergeleken.

Mensen houden ongelukkige gevoelens vaak voor zich omdat ze denken dat ze de enige zijn. Of weten dat anderen er niet graag naar luisteren en niet omdat ongeluk 'meer bijzonder persoonlijk' zou zijn. Rita Kohnstamms bewering kan worden misbruikt om het ongeluk van een ander als iets persoonlijks af te doen.

Rita Kohnstamm ziet tegenwoordig 'veel onbarmhartige egoïstische eerlijkheid en aardige menslievende oneerlijkheid'.

Als voorbeeld van het laatste voert zij de 16-jarige Jaap op, die zegt: 'Natuurlijk weten mijn ouders niet dat ik wel eens hasj rook. Ik ben niet gek, dat ga ik ze niet vertellen. Ze zouden er niks van begrijpen en zich krankzinnig bezorgd maken om niks. Mijn vader heeft er wel eens naar gevraagd en toen heb ik glashard gezegd: nee hoor pa, daar hoeft je niet bang voor te zijn.' 'Aardige oneerlijkheid' dus. Ik ben daar nog niet zo zeker van. Omdat Jaap het niet aan zijn ouders vertelt, weet hij

nooit zeker of zijn veronderstelling dat 'ze er niets van zouden begrijpen' wel terecht is. Misschien begrijpen ze het al lang. Onders veranderen namelijk ook. Jaap sluit ook de mogelijkheid uit dat zijn ouders er in dialoog met hem begrip voor zouden kunnen krijgen. Hij behoedt hen ongevraagd voor pijn, zonder te weten of dat ook nodig is. Hij betuttelt hen. 'Onaardige oneerlijkheid' zou je dat net zo goed kunnen noemen. De conclusie dat Jaap aardig oneerlijk zou zijn is dus voorbarig. Het is even plausibel dat hij de confrontatie niet aandurft en dat verpakt in rekening houden met de ander. Een verschijnsel dat ik regelmatig tegenkom.

'*Mensen van nu nemen uitdrukkingen en scheldwoorden in hun mond, waar men dertig jaar geleden nog niet zachtjes van binnen aan durfde te denken. Nog sterker: men kende ze waarschijnlijk niet eens. (...) 'Stik' was een krachtterm waarvoor ik op de middelbare school nog straf kreeg.*'

Tegenwoordig wordt er dus meer en vooral heviger gescholden dan vroeger? Rita Kohnstamm raadt aan om spaarzaam met krachttermen om te gaan. 'Tranen kun je ook maar beter bewaren voor als het echt nodig is.' Maar waarom is het niet beter om tranen te laten rollen, net als geld? Misschien is het wel heel goed om regelmatig de traanbuizen door te spoelen. En het hangt er natuurlijk maar vanaf tegen wie je het hebt. Tegen mij die wekelijks minstens eenmaal huult of tegen mijn vriend die al sinds jaar en dag de ogen droog houdt? En wanneer is het 'echt nodig'? Als ik val en mijn knie openhaal? Als ik word afgewezen voor een baan? Als mijn antieke vaas breekt? Of als ik te horen krijg dat ik ernstig ziek ben?

'*Net als tussen ouders en kinderen bestaat tussen man en vrouw een emotionele verknoottheid. Dat betekent naast liefde ook ruzie. En waar ruzie is, bestaat de kans op een klap, een duw, een schop als woorden tekortschieten. Inderdaad niet fraai, maar zolang het een uitzondering blijft, hoeft*

nu zijn het mannen die slaan en vrouwen die geslagen worden en die daar zelfs begrip voor kunnen opbrengen.

Zolang het zo is dat in verhoudingen de klappen vaker van de ene partij komen dan van de andere, - en dat geldt voor de verhouding tussen ouders en kinderen, tussen mannen en vrouwen - is er sprake van een ernstige kwestie, die niet gebagatelliseerd mag worden. Doordat de auteur zo het bestaan van machtsverschillen ontkent, houdt ze die in stand.

Rita Kohnstamm beschrijft in een andere column één van haar vroegere leraren. Hij was niet knap, maar had wel iets. Hij had oog voor ontluikende vrouwelijkheid en was daardoor een toetssteen. 'Zolang X je nog niet had opgemerkt en aangeraakt, was je in zijn ogen kennelijk nog een kind. En dat was niet leuk.' De meisjes in de klas reageerden dubbel op zijn opmerkingen, blikken en aanrakingen: trots dat ze 'gezien' werden en griezelend tegelijk.

Rita Kohnstamm vervolgt: 'Er werd veel gesmiespeld over X, maar uiteindelijk 'gebeurde' er vrij weinig, zoals dat heet. Toch valt alles wat hij deed onder wat tegenwoordig 'ongewenste intimiteiten' worden genoemd. Ik twijfel of dat juist is, omdat er dan geen rekening wordt gehouden met de dubbelheid, die juist bij seksuele wensen zo wezenlijk kan zijn.'

Gevaarlijk, deze redenering. Ik vind het juist dat Rita Kohnstamm wijst op de dubbelheid van jonge meiden ten opzichte van seksualiteit, maar dat heeft niets met mijnheer X te maken. Die is een toetssteen, maar volgens mij wel een hele slechte. Zijn daden worden niet vergoelikt door de dubbelheid van de meisjes. Dat hij de meisjes niet ziet zolang ze nog kind zijn en pas oog voor hen begint te krijgen als ze zich ontpoppen, maakt hem tot een ongeschikte opvoeder. Hij hoort alle kinderen te zien met of zonder kleine tietjes. Hij mag best oog hebben voor kleine tietjes, als dat maar niet het enige is.

Maar er gebeurde niets, probeert Rita

Moeten meisjes het mannen niet moeilijker maken dan nodig is?

een relatie er niet aan kapot te gaan.'

Tot zover okay wat mij betreft. Zo gaat dat tussen mensen die emotioneel zijn verknoot.

Maar dan: 'Dat is misschien de reden dat in onderzoek nogal eens blijkt, dat vrouwen het slaan van hun man een beetje bagatelliseren. Dat doen ze wellicht niet omdat ze de ernst niet onder ogen durven zien, maar omdat ze beseffen dat het niet wezenlijk afbreuk doet aan de verhouding tot hun man.'

Nu zijn het opeens geen 'mensen' meer die emotioneel verknoot zijn en dus daarom af en toe eens schoppen, bijten, slaan. Nee,

Kohnstamm de lezer gerust te stellen. Gelukkig is er de laatste tijd meer aandacht voor ongewenste intimiteiten. Als Rita Kohnstamms opvatting gehoor zou vinden, krijgen de meisjes weer de schuld van ongewenste intimiteiten en erger, omdat ze dubbel zijn in hun gevoelens.

'Het is pas sinds de jaren zeventig dat vaders worden aangespoord hun deel te leveren aan die verzorging (van de kinderen). Opeens kregen mannen dus diezelfde lijfelijke intimiteit met kinderen. (...) maar hebben we ons misschien verkeken op de moeite die het sommige vaders kan kosten

om al dat geknuffel weer in te perken, naarmate het kind geen baby meer is?' Daar hebben we ons zeker in verkeken. Ze bedoelt waarschijnlijk dat we begrip moeten kunnen opbrengen voor papa's die geen maat kunnen houden. Okay, dat wil ik nog wel proberen. Maar als papa meer bezig is met zijn eigen seksuele opwinding dan met zijn kind, moet hij op zijn vingers worden getikt. Hij moet maar leren zich te beheersen. Het lukt de meeste vrouwen immers ook om een baby te verschonen zonder zelf een nat broekje te krijgen.

Een laatste citaat. Rita Kohnstamm beschrijft een feestelijke gelegenheid waar een meisje ten tonele verschijnt in een kort rokje, uitgesneden T-shirt etc. Aan de hand van deze gebeurtenis laat ze het onderwerp 'ongewenste intimiteiten' aan de orde komen.

'Ik wil daar geen misverstanden over laten bestaan: ik vind dat een man zijn handen thuis moet houden, als een vrouw duidelijk laat merken dat ze niets van hem wil weten. Maar is het niet eerlijker als vrouwen het hen daarbij dan ook niet moeilijker maken dan nodig is?'

Maar wie definieert hoe 'moeilijker maken dan nodig is' er uitziet? Ik draag sinds jaren geen beha meer. Niet omdat ik er sexy uit wil zien, maar omdat ik een beha vervelend vind zitten. Voor sommige mannen blijkt dat een signaal dat ze in mijn borsten mogen knijpen. Heb ik het hen moeilijker gemaakt dan nodig is? Tot hoever gaat dat rekening houden met? Het enige wat we kunnen doen is meisjes erop

attenderen dat een bepaald soort kleding bij sommige mannen een bepaald effect kan sorteren en hen leren daarmee om te gaan. Maar dat rokje mag ze van mij aanhouden.

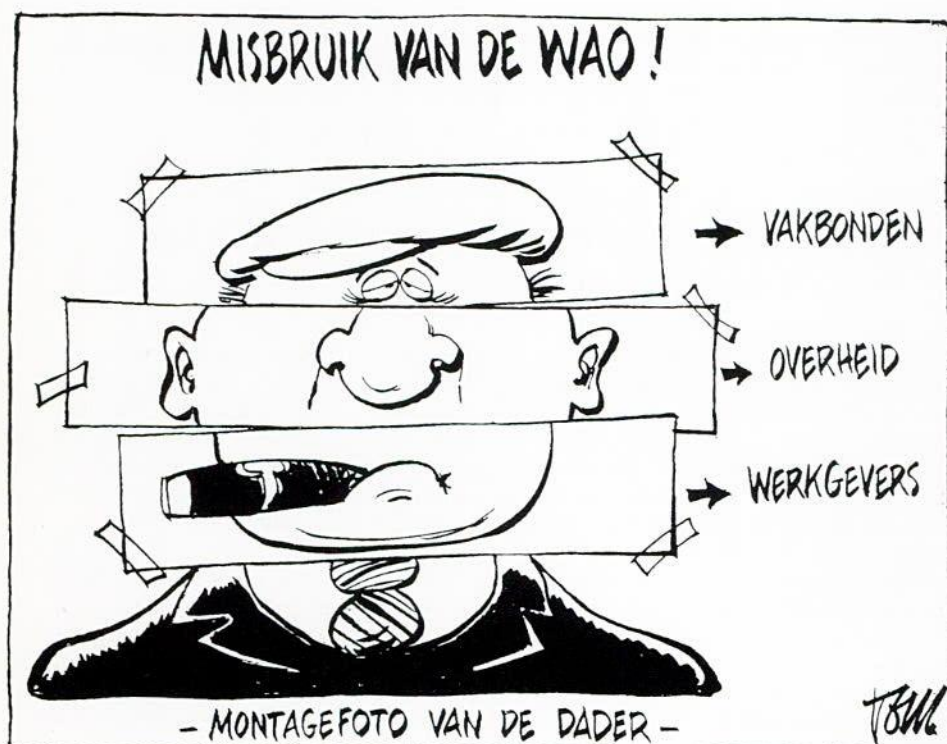
Rita Kohnstamm vervolgt: *'Mensen, mannen niet uitgezonderd, zijn nu eenmaal seksuele wezens, die opgewonden kunnen raken van lichamelijke signalen van medemens.'* Dat klopt. Ik ben ook een mens en ik kom regelmatig mannen tegen die lichamelijke signalen uitzenden waarvan ik opgewonden raak. Ze mogen het me zo moeilijk maken als ze willen. Ik zie het als mijn verantwoordelijkheid om met mijn eigen seksuele gevoelens te leren omgaan. En die verantwoordelijkheid hebben mannen ook. Zelfs al hecht zich een meid in een kort rokje op hun netvlies.

Dat Rita Kohnstamm probeert in dit boekje de psychologie bereikbaar te maken voor een groot publiek, is te prijzen. Maar hoe ze dat doet, is bedenkelijk. 'Een vat vol gevoelens' is wel bruikbaar, bijvoorbeeld in het onderwijs. De stukjes kunnen als uitgangspunt dienen voor een discussie in de klas. Maar dan wel kritisch. Dus met al die vragen die de normen en waarden van Rita Kohnstamm ter discussie stellen: is het wel zo dat de jongeren van tegenwoordig minder eerbied hebben voor de ouderdom? En is eerbied voor de ouderdom zo'n groot goed? Wordt er tegenwoordig meer gescholden? Moeten meisjes het mannen niet moeilijker maken dan nodig is? En zo ja, hoe moeten ze dat doen. Is Jaap wel aardig oneerlijk? ■

Hoorspel van HOS bekroond op Italiaans festival

De speciale juryprijs van het Prix Italia-festival 1991 in de categorie radio-fictie is gewonnen door het hoorspel 'Het schortje van de terrorist'. Aan de prijs is een bedrag verbonden van 15 miljoen lire (ongeveer 22.000 gulden). 'Het schortje van de terrorist' is geschreven door Liet Lenshoek en Kees Jan Hundlig en vertelt over de laatste dagen van Ulrike Meinhof en is gebaseerd op autobiografisch materiaal van haar en andere leden van de Rote Armee Fraktion (RAF). Het hoorspel geeft een beeld van een tijd waarin polarisatie leidde tot beklemming. De rol van Ulrike Meinhof wordt in het hoorspel vertolkt door Chris Nietveld van Toneelgroep Amsterdam. De radioregie is van Kees Vlaanderen.

Arie den Broeder nieuwe voorzitter van de HOS

In september is oud-hoofdbestuurslid van het Humanistisch Verbond Arie den Broeder benoemd tot voorzitter van de Humanistische Omroep Stichting. Hij volgt daarmee Henk Smit op.

Meer dan 1600 mensen nemen Humanist op de proef

Tot nu toe hebben meer dan 1600 mensen een proefabonnement van een tientje op de Humanist genomen. Zij krijgen daarvoor vijf nummer van het blad toegestuurd. In december krijgen zij ook het speciale winternummer van de Humanist over Het Sterven & De Dood toegestuurd. Zij kunnen dan beslissen of de kennismaking hen bevalt en of ze door willen gaan met een 'gewoon' abonnement op de Humanist of lid van het HV willen worden.

De Verbeelding

Zondag, 9.03 - 9.30 uur, Radio 1

In het literaire zondagochtendprogramma De Verbeelding staan de volgende uitzendingen gepland:

3 november: de schrijfster Anafiet Jonker over het boek 'Als honden van stro'

10 november: Middeleeuwse poëzie

17 november: Anton Koolhaas over het boek 'Dierenverhalen'

24 november: De schrijver James Baldwin over het boek 'Bijna binnen handbereik'

Het Voordeel van de Twijfel

Maandag, 12.05 - 13.00 uur, Radio 5

In Het Voordeel van de Twijfel worden in november nog twee afleveringen uitgezonden van een serie programma's over Vietnam (4 en 11 november). 18 november is een programma te beluisteren over de traumatische gevolgen van een overval waarvan het personeel van winkels slachtoffer wordt. Marjolijn de Vries praatte met slachtoffers en hulpverleners. 9 december ten slotte doet Rudie van Meurs verslag van het dan net gehouden partijcongres van de communistische partij op Cuba.

De Spiegel

Woensdag, 12.30 - 13.00 uur, Radio 5

Ook de komende maanden in De Spiegel reportages en interviews over actuele onderwerpen.

Te gast bij Ischa

Tot en met 16 december is er elke week een Ischa, iedere maandag, 20.25 - 21.00 uur. Iedere rechtgeaarde geïnteresseerde is van harte welkom bij de opname van dit prikkelende praatprogramma. Ischa wordt op de dag van uitzending (maandag) opgenomen vanaf 18.30 uur, de opname duurt ongeveer drie kwartier. Locatie is de sfeervolle Studio Plantage in Amsterdam. Suggestie: Studio Plantage ligt pal naast Artis. Wilt u na afloop van een dagje Amsterdam eens aanwezig zijn bij de opname, dan kunt u bellen met TV Dits bv, telefoon: 020 - 382726

Welkom in Zuid-Afrika

Fotograaf Ad van Denderen heeft een boek samengesteld uit de 5000 foto's die hij de afgelopen tijd in de Zuidafrikaanse goudmijn-stad Welkom maakte. Remmelt Lukkien maakte een programma over Van Denderen en zijn Zuidafrikaanse foto's. Ad van Denderen (48) kiest al 25 jaar als onderwerp voor zijn fotografie de mensen die het zwaar hebben, de underdogs. Een van de elementen waaraan hij zijn bekendheid dankt, is het medeleven dat uit zijn foto's spreekt, zonder dat ze overigens ooit sentimenteel worden.

Anders dan de bekende foto's over Zuid-Afrika, gemaakt van actuele gebeurtenissen, belichten de foto's van Ad van Denderen juist de achtergrond van die gebeurtenissen. Hij zoekt naar beelden die vastleggen wat het dagelijks leven onder Apartheid is, voor zowel de blanke als de zwarte bevolking. Een leven vol schrijnende tegenstellingen, angst, geweld en misverstand.

Door zijn langdurig verblijf en zijn vaak gedurfd aanpak geeft hij een bredere kijk op de gevolgen van Apartheid. Ad van Denderen verkeerde zowel in het milieu van de blanke extremisten van de Afrikaner Weerstand Beweging als in de zwarte wijken waar nooit blanken komen.

Maandag 11 november, 21.00 - 21.25 uur

De Bekoring

Portret van de Amsterdamse beeldhouwer Frits van Hall (1899 - 1945). Peter Lataster, de kleinzoon van Van Hall, speurt inn deze documentaire na hoe het mogelijk is dat zijn grootvader in 1934 het later zo omstreden Van Heutsz-monument maakte, terwijl hij tijdens de oorlog toch zo'n belangrijke rol in het kunstenaarsverzet speelde.

Het Van Heutszmonument staat, groot en niet te negeren op het Amsterdamse Olympiaplein. Het was ooit bedoeld als eerbetoon aan de 'pacifator' van Nederlands-Indië. Tegenwoordig wordt deze militair vanwege de misdaden die hij beging in Indië, door bijna niemand meer als held geëerd. De stad Amsterdam, die prat gaat op haar verzetsgeschiedenis, lijkt het monument als een schandvlek te beschouwen. Langzaam brokkelt het bouwwerk af, verzwegen en vergeten, tot het rijp is voor de sloop.

Net zo vergeten is de maker van het monument, Frits van Hall, die als verzetsman in de Tweede Wereldoorlog deelnam aan de strijd tegen het nazisme en in een concentratiekamp de dood vond.

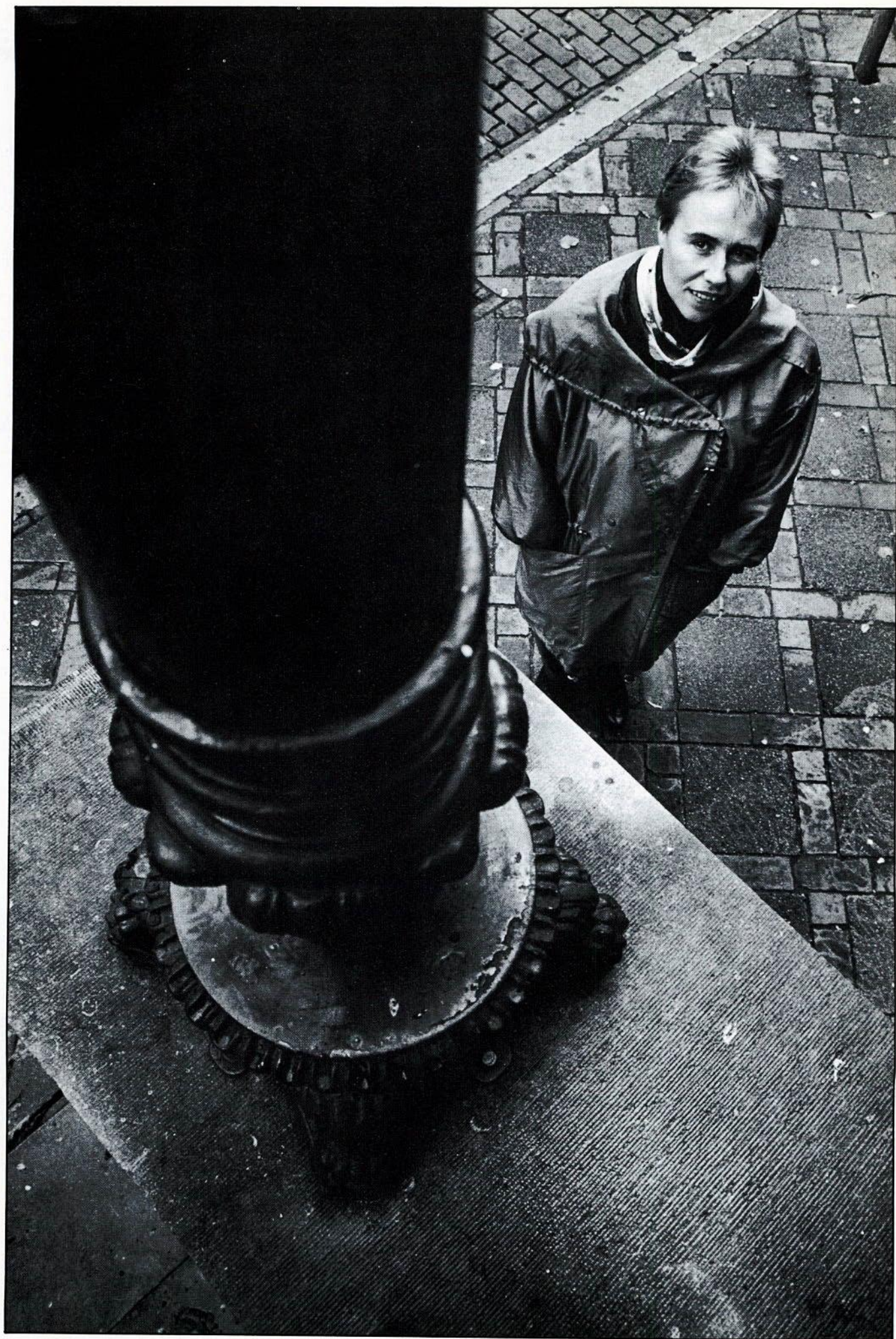
Frits van Hall werd in 1899 op Java geboren, studeerde op de Rijksacademie in Den Haag en woonde in Amsterdam, Frankrijk en Italië. In de oorlog weigerde hij lid te worden van de door de Duitse bezetter ingestelde Kultuurkamer. Hij raakte betrokken bij de financiering van het kunstenaarsverzet. In augustus 1943 wordt hij gearresteerd en komt terecht in kamp Vught. Daar kan hij nog enige tijd werken, vooral aan kleine bas-reliëfs met sierlijke vrouwelijke naakten. 'Het was het tedere in hem dat hem deze idyllische werkjes deed maken. Het was de eigenaardige hardnekkigheid en beheersheid van zijn karakter dat hem dit deel van zijn wezen tegen de wrede buitenwereld deed beschermen.', aldus zijn vriend de beeldhouwer Mari Andriessen. In januari 1945 wordt hij tijdens een gevangenen-transport doodgeschoten.

Een documentaire van Petra en Peter Lataster.

Zaterdag 16 november, 20.55 - 21.55 uur.

Het Van Heutsz-monument zoals het er nu bijstaat. (Foto: Hes van Huizen)

Ook zij zijn er om verstaan te worden

Veertien jaar lang werkte ze als groepsleidster met ernstig meervoudig gehandicapten. In de loop van die jaren leerde ze hen zien als mensen met een eigen levensverhaal, met een eigen manier van beleven en ervaren. Ter afsluiting van haar studie voor humanistisch geestelijk verzorger schreef zij over haar werk een scriptie waarin zij onder meer pleit voor een humanistische geestelijke verzorging voor ernstig meervoudig gehandicapten. Daar zouden ook de ouders en de groepsleiders baat bij kunnen hebben.

Els van Thiel sprak met Ria Hogervorst over de lange zoektocht naar contact waarbij je niks meer hebt aan mooie woorden maar waar het vooral gaat om non-verbale communicatie als sfeer, klank, aanraking, geur, geluid en warmte. 'Het kwam maar zelden voor dat ik een half uurtje tijd had om zomaar op m'n gemak te zitten met een bewoner. Even lekker warm in de kussens met wat rustige, klassieke muziek. Soms zag ik dat een bewoner zich dan langzaam kon ontspannen en dat er zelfs iets als een glimlach op z'n gezicht verscheen. Een groots moment... als je weet dat hij hooguit twee keer per jaar lacht.'

door Els van Thiel

Foto's: Chris Pennarts

Ze was de eerste die het 12 1/2-jarig jubileum vierde in de groep van veertien bewoners die allen zwaar zorgbehoevend zijn. Behalve visuele en verstandelijke handicaps hebben ze ziekten als epilepsie of spasticiteit. Hun mentale leeftijd komt niet boven de drie, vier jaar uit, al hebben ze het lichaam van een adolescent of een volwassene. Ze zijn niet zindelijk en kunnen niet praten, wel zijn sommigen in staat enkele geluiden te maken. Alle bewoners hebben een aangepaste rolstoel.

Als nog maar net gediplomeerd ziekenverzorgster maakte Ria Hogervorst op haar negentiende haar entree in de groep. 'De eerste kennismaking was een schok voor me. Ik had het beeld voor ogen van mijn buurjongetje, een mongooltje. Maar deze mensen waren veel 'erger'. De eerste weken liep ik met gemengde gevoelens rond: kon ik wel iets met ze? Ik begreep niets van mijn nieuwe collega's die enthousiast praatten, lachten, knuffelden en zongen met de bewoners. En er dan ook nog van uitgingen dat ze een reactie kregen. Ik zag niets, helemaal niets wat daarop leek. De bewoners bleven liggen zoals ze werden neergelegd en maakten hoogstens zo nu en dan een onbegrijpelijk geluid. Toen de eerste paniek was weggeëbd, begon ik ze aar-

dig te vinden en wilde ik graag voor ze zorgen. Al gauw merkte ik dat de bewoners geen grote baby's waren, ze gedroegen zich anders dan kleine kinderen. Sommige reacties deden me ook aan mezelf denken ... het hadden mijn vrienden en vriendinnen kunnen zijn. Iemad van twintig functioneert misschien als een vierjarige, maar heeft wel twintig jaar levenservaring opgedaan. Dertig, veertig verschillende groepsleiders heeft hij meegemaakt, een flink aantal ziekenhuisopnamen, spuiten, spalken... Dit alles is voor zo'n 'jong' iemand moeilijk te verwerken.'

In het begin zag ze dus 'niets' wat op een reactie leek. Maar dat veranderde al gauw. Ria Hogervorst: 'Ik ging steeds meer zien en... begrijpen. Geestelijk gehandicapten beschikken ook over een taal, maar dan een taal zonder woorden. Zij maken hun emoties, behoeften en wensen op een eigen en voor ons ongewone manier kenbaar: een kleine beweging van het hoofd, een grimas, een minieme verandering in lichaamshouding of mimiek. In de loop der jaren heb ik geleerd te kijken naar soms nauwelijks zichtbare signalen als het optillen van het hoofd bij het klik-klak van hakken in de gang. Neem Anne. Zij woon-

de lang thuis en herkende haar moeder goed. Als er iemand op hoge hakken door de gang liep, tilde ze haar hoofd een klein stukje van de mat en wachtte gespannen af of de bekende begroeting volgde.'

Wanneer Ria Hogervorst over de groep praat, is het in de verleden tijd. Dit jaar heeft ze haar studie afgerond en haar baan als groepsleidster ingeruild voor de functie van humanistisch raadvrouw in twee verzorgingshuizen. Vijf jaar lang combineerde ze haar baan met een studie aan het toenmalige Humanistische Opleidings Instituut. Het bleken twee gescheiden werelden: de leefgroep waar bewoners en werkers tastend en zoekend naar tekens en betekenissen proberen te communiceren en de opleiding, waar men op een verstandelijke en afstandelijke manier met elkaar placht om te gaan.

'Het eerste studiejaar zat ik alleen maar naar mensen te kijken, dat was ik immers gewend. Ik ben blijven zoeken naar de verbinding tussen de theorie en de praktijk van mijn werk. Alles goed en wel, zei ik steeds, ik spreek een aardig woordje jargon, ik heb reeksen boeken bestudeerd en ik ken mooie theorieën, maar wat moet ik ermee als ik voor een bewoner sta die niet kan praten en zijn stoel niet uitkan? Zelf-

beschikkingsrecht? Hoe moet dat als je volstrekt afhankelijk bent van anderen? Ja, ze werden op de opleiding wel eens moe van me...

Met de beste bedoelingen worden ernstig meervoudig gehandicapten vooral gezien en benaderd als objecten van zorg: ze moeten gevoed, verschoond en gewassen worden. Door de bezuinigingen in de gezondheidszorg is er trouwens nauwelijks gelegenheid voor méér. Mede door haar studie ontdekte Ria Hogervorst een andere dimensie in de omgang met bewoners. 'Als groepsleidster was ik vooral gericht op de dagelijkse verzorging. Ik probeerde signalen te begrijpen en te duiden als tekenen van honger of dorst zich niet lekker voelen, een natte luier hebben of niet goed liggen - in ieder geval iets 'lichamelijks' - en ik wilde handelen, helpen. Wanneer ik vermoedde dat iemands schoenen knelden, haastte ik me ze uit te doen. Of ik legde een bewoner anders neer of gaf 'm wat te drinken. Door de studie begon ik me af te vragen of die signalen ook iets anders konden betekenen. Ik probeerde meer te ontdekken van het geestelijk leven van de bewoners. Ik probeerde ze te zien als mensen met een eigen levensverhaal, met een eigen manier van beleven en ervaren.'

Ze geeft het voorbeeld Wilma, een jonge bewoonster die een zeer hechte band had met haar vader. 'Na zijn onverwachte dood ging ze sterk achteruit. Als groepsleidster meende ik dat het een gevolg was van haar ziektebeeld. Als geestelijk verzorger zou ik ook op zoek zijn gegaan naar andere interpretaties. Was de lichamelijke achteruitgang misschien een manier van Wilma om haar verdriet te uiten? Ik herinner me dat ze haast demonstratief naar de deur bleef kijken wanneer haar moeder op bezoek was. Bij dit hartverscheurende tafereel zeiden we tegen elkaar dat ze vast zat te wachten op haar vader. Jammer genoeg lieten we het bij deze constatering en deden verder niets met dit signaal. Een geestelijk verzorger zou vanuit haar of zijn deskundigheid meer tijd en aandacht kunnen geven aan deze signalen en beter de link kunnen leggen tussen de gedragingen en de levenservaringen van bewoners. Ik wil natuurlijk niet beweren dat groepsleiders zich niet bezighouden met levensvragen, maar zij moeten tegelijkertijd zo veel. De bewoners moeten worden geholpen bij het eten, ze moeten verschoond, in bad, naar de dokter of de fysiotherapeut, in bed of uit bed... Kortom: door de vele dagelijkse beslommeringen kom je niet toe aan rustig stilstaan bij wat er gebeurt. En een bewoner moet altijd wel iets van de groepsleiding; bij een geestelijk verzorger zou hij even niets hoeven... Ernstig gehandicapten hebben geestelijk heel wat te verwerken. Net als wij kunnen ze dat niet in hun eentje.

Geestelijke verzorging is veel méér dan praten en een troostende arm om iemand

Ik heb leren kijken naar soms nauwelijks zichtbare signalen. Naar een minieme verandering in lichaamshouding of mimiek.

heenslaan; voor mij betekent het vooral gevoelig zijn voor wat de ander aangeeft, niet alleen en vaak juist niet in woorden. Dat is heel erg belangrijk, omdat ernstig meervoudig gehandicapten volstrekt afhankelijk zijn van de mensen die hen verzorgen.

Tijdens haar opleiding leerde Ria Hogervorst stil te staan bij de ervaringen die samen het levensverhaal van een bewoner vormen. In de drukke, dagelijkse praktijk van de groep was daarvoor nauwelijks gelegenheid. De frustratie groeide en was er mede aanleiding toe het beroep van groepsleidster vaarwel te zeggen. 'Ik had een andere manier van omgaan met de bewoners ontdekt die ik in die functie niet kon waarmaken.'

Ter afsluiting van haar studie schreef Ria Hogervorst een scriptie met de veelzeggende titel: 'Ook ik ben er om verstaan te worden'. Een met vele praktijkvoorbeelden gedocumenteerd pleidooi voor humanistische geestelijke verzorging voor mensen als Wilma en Anne. 'Ik werd tijdens het schrijven verdrietig bij de gedachte dat zoveel kansen tot contact blijven liggen. En dat deze mensen ook op dat gebied wéér uit de boot vallen.'

Incidenteel loopt er wel eens iemand stage in een gezinsvervangend tehuis, maar officieel is er nog geen humanistische geestelijke verzorging voor ernstig meervoudig gehandicapte instituutbewoners. 'Humanistische geestelijke verzorging is een jonge discipline. Ik denk dat het logisch is dat men dan eerst de werkvelden aanspreekt waarin contacten gemakkelijk gelegd

den me nooit bij mijn naam, ze gaven nooit een teken van herkenning, maar ze voelden wel dat ik het was. Hun lichaam herinnert zich dingen, herkent mijn manier van aanraken, mijn manier van kijken en bewegen. Dat geuren belangrijk zijn, leer je niet tijdens de studie voor geestelijk verzorger, dat moet je zelf uitvinden. Zo deed ik altijd hetzelfde geurtje op en op een gegeven moment merkte ik dat bewoners hun neus tegen mijn blouse duwden. Kortom: je kunt elkaar verstaan op een manier die je niet uit boeken kunt leren...'

In haar scriptie schrijft Ria Hogervorst: 'Oók in het levensverhaal van deze mensen krijgen ervaringen van pijn, verdriet, vreugde, warmte en liefde een plaats. Deze ervaringen worden voornamelijk aan het eigen lichaam ervaren of dichtbij het eigen lichaam door middel van de zintuigen waargenomen.' Ze verduidelijkt met een voorbeeld.

'Als ik met Dirk naar de tandarts ging, werd hij al onrustig wanneer we in de buurt van het hoofdegebouw kwamen, waar de behandelkamer was. Reden we die kamer binnen, dan raakte Dirk volledig in paniek, ging braken en was met drie mensen nauwelijks zo rustig te houden dat de tandarts in zijn mond kon kijken. Maar Dirk ging ook wel eens mee als ik tijdens een wandeling iets wilde afgeven bij de administratie in hetzelfde hoofdegebouw. Dan was er niets aan de hand met hem. Op de een of andere manier voelde hij haarfijn het verschil aan tussen een 'ongevaarlijke' boodschap en een tandartsbezoek. Merkte hij dat ikzelf dan meer gespannen was? Had hij mis-

Ik probeer ze te zien als mensen met een eigen levensverhaal, met een eigen manier van beleven en ervaren

worden en waarin dingen bespreekbaar en begrijpelijk zijn. In deze setting zal het altijd een kwestie van zéér lange adem zijn. En met mooie woorden en volzinnen kom je er niet. Je moet véél geven en misschien krijg je na jaren pas iets terug van een bewoner... een kleine reactie, een teken dat zo gering is dat je eraan twijfelt of je wel op de goede weg zit. Het zal altijd een zoektocht blijven waarbij je nooit helemaal kunt peilen of je het goed hebt.'

Een zoektocht waarbij het vooral gaat om non-verbale communicatie: sfeer, klank, aanraking, geur, geluid en warmte. 'De bewoners konden mij niet zien, ze noem-

schien iets begrepen van de spreektaal? Of herkende hij de geur van de behandelkamer?'

De groepsleiders - vrijwel allemaal jong - worden geconfronteerd met indringende situaties. Een humanistisch geestelijk verzorger zou ook hen kunnen ondersteunen. Ria Hogervorst beschrijft in haar scriptie een situatie die voor alle betrokkenen heel moeilijk was: 'Karin is ernstig ziek en ligt in de woonkamer op bed. De groepsleiders en de ouders weten dat ze niet meer beter zal worden en dat ze spoedig zal overlijden. Ze heeft heel veel verzorging

nodig en vraagt veel tijd en energie van de groepsleidsters. Die worstelen bovendien met hun eigen verdriet. Het is een komen en gaan van mensen die nog even naar Karin komen kijken. De sfeer is beklemmend en de andere bewoners hebben daar een radar voor: ze zijn stil, timide en gespannen. Ze voelen dat er van alles gaande is, maar weten niet wat. Om de beklemming te ontvluchten keren ze zich in zichzelf of slapen meer dan anders.'

En ook voor ouders van ernstig meervoudig gehandicapten is humanistische gees-

telijke verzorging belangrijk, vindt Ria Hogervorst. Zij worden geconfronteerd met tal van levens- en zingevingsvragen rondom het leven van hun kind, maar ook ten aanzien van zichzelf. Vragen waarmee ze minder goed bij de groepsleiding of het maatschappelijk werk terecht kunnen. 'Een maatschappelijk werker heeft een andere band met de groep en met de ouders. Hij maakt deel uit van de organisatie, is doorgaans meer gericht op verandering en op het oplossen van praktische problemen in de sfeer van materiële voorzieningen. Een geestelijk verzorger zal eerder samen met de ouders zoeken naar mogelijke ant-

woorden op levensvragen. Vragen waarop lang niet altijd een antwoord mogelijk is. Want de geschiedenis die ouders met hun kind hebben, is vaak zeer gecompliceerd. Zo wordt niet altijd bij de geboorte al gezien dat het kind gehandicapt is. Het wordt vaak in de loop van het eerste levensjaar pas duidelijk, wanneer het kind in ontwikkeling achterblijft. De ouders krijgen dan te maken met meerdere artsen. Die zijn lang niet altijd even fijngevoelig bij het vertellen van het slechte nieuws. Langzaam dringt het dan tot de ouders door wat het betekent zo'n ernstig gehandicapt kind te hebben. Ze vragen zich af waarom het hen moest overkomen. Verdriet, onmacht, schuldgevoelens, woede en ontkenning strijden om voorrang. Ze moeten er zelf aan wennen en ze moeten het aan anderen vertellen. Het zelfbeeld van ouders wordt aangetast; een ernstig gehandicapt kind haalt een streep door de toekomstplannen. Het leven zal nooit meer zijn zoals het was. Het vraagt van ouders en broers en zusters een blijvende aanpassing. Dat lukt niet altijd. Zo herinner ik mij het gezin van Peter: vader, moeder en twee zusjes. Voordat Peter bij ons kwam wonen, was zijn broertje overleden aan dezelfde ziekte als Peter had. Erfelijkheidsonderzoek bracht aan het licht dat de moeder draagster was. Het huwelijk bleek niet bestand tegen de spanningen die deze uitslag met zich meebracht. Toen de twee zusters de leeftijd van achttien bereikt hadden, ondergingen zij hetzelfde onderzoek. Ook het oudste meisje, dat al trouwplannen had, bleek draagster van de ziekte. Haar toekomstige echtgenoot ging er bij het horen van de uitslag ijlings vandoor om nooit meer terug te komen.'

'Wat een humanistisch geestelijk verzorger moet met de vraag 'waarom moet mij dit overkomen'? Ik weet het ook niet. Er is geen antwoord op het waarom. Achter elk 'waarom' schuilt een volgend 'waarom'. Ik zou erover praten welke gevoelens het oproept, wat het betekent voor de familie. Het enige wat je doen kunt is een weg zoeken om ermee te leven. En er zelfs iets van geluk uit te halen. Wat me altijd zal bijblijven is hoeveel deze gehandicapten betekenen voor hun ouders en voor de mensen om hen heen. Zelf vinden ze het leven ook waard om geleefd te worden. Ik heb vaak gezien dat ze, hoe ziek ook, bereid waren ervoor te vechten. De zin van een leven met zo'n zware, ingrijpende handicap? Ik weet het niet. Maar ik weet wel dat ik stapelgek op ze ben, dat ik van ze hou. Dat ik veel van ze geleerd heb en dat ik die veertien jaar voor geen goud had willen missen!'

'Max Havelaar' zorgt voor miljoenen extra voor kleine koffieboeren

Via de verkoop van koffie met het Keurmerk van Max Havelaar is in 1990 5,3 miljoen gulden extra, bovenop de wereldmarktprijs, ten goede gekomen aan kleine koffieboeren in de Derde Wereld. Het initiatief, dat eind 1988 van start ging, bewijst daarmee zijn waarde als structurele en effectieve vorm van ontwikkelingssamenwerking. Dat staat te lezen in het jaarverslag over 1990 van de Stichting Max Havelaar, de stichting die opkomt voor de belangen van kleine koffieboeren.

Dankzij de toenemende consumentenvraag hebben, vergeleken met 1989, meer organisaties van koffieproducenten een groter deel van hun koffieoogst tegen Max Havelaar-voorwaarden kunnen afzetten. Duizenden boerenfamilies in de Derde Wereld zagen hun inkomenspositie in 1990 direct verbeteren. Zij zijn aangesloten bij een 35-tal coöperaties van kleine koffieboeren uit tien landen in Latijns-Amerika en Afrika, die momenteel hun bonen voor de Keurmerkkoffies leveren. Behalve voor een hoger inkomen van de aangesloten leden besteden de boerenorganisaties ook een belangrijk deel van de opbrengsten voor algemene voorzieningen binnen hun organisaties.

In de praktijk gaat de steun aan de kleine koffieboeren nog veel verder dan de genoemde 5,3 miljoen gulden. De inkoopvoorwaarden van Max Havelaar beperken zich namelijk niet tot het betalen van een gegarandeerde prijs. De branders van Keurmerkkoffie betalen tevens een deel van de gekochte oogst vooruit, schakelen via de rechtstreekse inkoop malafide tussenhandelaren uit en verzekeren de boeren via langdurige leveringscontracten voor een langere tijd van inkomsten. Deze vorm van handel biedt kleine boeren ruimte voor investeringen om de kwaliteit van hun koffie nog verder te verbeteren en hun marktpositie te verstevigen. Zo lukte het boeren in Afrika voor het eerst om zelf hun bonen op de markt te verkopen.

De zekerheid, die het Max Havelaar-pakket biedt, is voor de boeren een stimulans zich sterker te organiseren. Met name in Latijns-Amerika hebben organisaties van koffieboeren zich in 1990 verder samengebondeld. Daarin worden ze gesteund door de solidariteit van de consument ver buiten hun landsgrenzen. Het geeft kleine koffieboeren het vertrouwen dat ze iets kunnen bereiken en op eigen kracht een betere toekomst kunnen opbouwen.

In India kent men het systeem van de Jogins. Dit zijn vrouwen uit de lagere kasten die worden misbruikt volgens oude religieuze rituelen. Hemalata Lavanam, een overtuigd humaniste uit India, probeert met het door haar geleide SAMSKAR-project de Jogin-vrouwen er van bewust te maken dat zij recht hebben om over hun eigen leven te beschikken en zij zich dus niet hoeven laten uit te huwelijken aan de 'goden'. Dit project wordt door het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking (HIVOS) financieel gesteund. In september was Hemalata Lavanam enkele dagen in Amsterdam. Een goede gelegenheid voor Nathalie Zimmerman, medewerkster bij de IHEU, om een uitgebreid interview met haar te houden dat op video werd opgenomen. Het complete vraaggesprek zal op 18 januari worden vertoond op een studiedag van het Humanistisch Studiecencentrum Nederland (HSN) over de humanistische ontwikkelingssamenwerking. Erika Mannink luisterde mee en noteerde enkele uitspraken

Dat vrouwen in India nog vaak een ondergeschikte positie bekleden, is bekend. Maar van een dame die aan het hoofd staat van een organisatie die sociale ongelijkheid bestrijdt, verwacht je toch dat ze dat in de praktijk ook demonstreert. Hoe komt het dan dat het een in zwijgen gehulde Indiase is, die in traditionele kledij achter haar man aan het Humanitas-gebouw aan de Sarphatistraat binnenschuift? Binnen zit zij stilte in een grote stoel bij het raam, terwijl haar echtgenoot als een druk vogeltje door de studio kwettert. Maar zoals wel vaker, bedriegt hier de schijn.

Terwijl de cameraploeg voorbereidend werk verricht, neemt zij haar aantekeningen nog even door en mediteert een moment. Zodra iedereen gereed is en de camera's lopen, bloeit daar ineens een Indiase voorvechtster van humanistische idealen op. Met een tevreden glimlach en zo nu en dan een hoofdknikje stemt haar man in met wat ze zegt.

Het door Hemalata Lavanam opgerichte SAMSKAR - aangeduid als 'Society for the Rehabilitation of the Socially Abandoned' - helpt de Jogin-vrouwen, onder meer door hen te informeren over het recht om over hun eigen leven te beschikken. De Jogins zijn al honderden jaren het slachtoffer van discriminatie en exploitatie, die plaatsvinden in de vorm van traditionele praktijken. Deze rituelen zijn zo diep geworteld in het cultuurpatroon van de bevolking dat het bijzonder moeilijk is er enige greep op te krijgen.

Het Jogin-systeem houdt in dat jonge meisjes uit de laagste klassen het recht om te trouwen wordt ontnomen. Ze kunnen dan worden uitgehuwelijkt aan 'God' of een groepje 'lokale goden'. Dit betekent niets anders dan dat zij openbare prostitu-

De regen komt echt niet eerder Is je je dochter aan de goden afstaat

ées worden, waar de 'oppergod' of dorps-leider meestal het eerste recht op heeft. De sociale status van de vrouwen is hiermee eens en voor altijd bepaald: ze zijn de dorps-hoeren en de kans dat zij ooit deze laagste trede van de maatschappelijke ladder achter zich zullen laten, is heel klein. Het zijn vaak uit religieuze motieven dat families hun dochters aan de goden afdragen. Bijvoorbeeld om die gunstig te stemmen wanneer er iemand is overleden. Of als bewijs van erkentelijkheid omdat een ziek familielid onverwacht is hersteld. Ook doen welgestelden de lagere klassen in de dorpen graag geloven dat droogten of andere natuurrampen worden veroorzaakt door een tekort aan aan Jogins. Het komt er meestal op neer dat de extreem arme families afhankelijk worden gemaakt van de rijke bovenlaag (vaak dezelfde als de dorps-goden). Het zijn de welvarende heren die zo voor de ouders van een Jogin-vrouw zorgen.

Hemalata Lavanam hamert op het feit dat de vrouwen die aan het Jogin-systeem ten prooi vallen, een miserabel leven leiden en dat ingrijpen heel hard nodig is. Het Jogin-systeem mag sinds 1983 dan wel bij de wet verboden zijn, de praktijk wijst uit dat het ook 'aan de basis' aangepakt moet worden. Het SAMSKAR-project werkt daar voortvarend aan. Zeer geleidelijk verandert de houding van de bevolking tegenover het Jogin-systeem. Hemalata Lavanam vertelt in het video-interview uitvoerig over de bewustmakings-campagnes die zij in enkele dorpen voerde. Het belangrijkste doel is de jonge vrouwen aan te moedigen om tegen hun lot in opstand te komen. Zij moeten bewust worden van hun rechten maar ook financiële hulp krijgen, met name voor de opvoeding van hun kinderen.

In Varni, één van grotere plaatsen in de Nizamad-provincie, werd begin dit jaar een kantoor geopend van waaruit het project centraal wordt geleid. Hemalata Lavanam spreekt er nog vol enthousiasme over. Jogin-vrouwen verzamelden zich rondom het gebouw. Bijna dertig van hen braken in het openbaar de leren band af die om hun nek gebonden was, het symbool van de slavernij. Een revolutionaire daad.

Ook benadert de projectgroep de arme families waar de Jogin-vrouwen vandaan komen. Men probeert hen ervan te overtuigen dat de regen echt niet eerder terug zal komen als zij hun dochtertje tot Jogin laten verklaren. Daarnaast moet het

SAMSKAR-project de heersende klasse de ogen openen. Die gaat ondanks het wettelijk verbod onverstoort door met de Jogin-praktijken.

Op die openingsdag van het kantoor in Varni vond wat dat betreft nog een verrassende gebeurtenis plaats die wijst op een stap in de goede richting. De zogenaamde 'Potharajus', dorpsleiders die betrokken zijn bij de Jogin-rituelen, hebben het voorrecht de jonge meisjes tot Jogins te wijden en laten voor deze plechtigheden hun haren lang groeien. In de loop van de tijd hebben die lange haren een magische functie gekregen en werden er steeds meer rechten aan ontleend. Enkele van deze dorpsleiders lieten op diezelfde dag waarop het openlijk verzet van de Jogins plaatsvond, publiekelijk hun haren knippen onder de gelofte niet langer aan de gebruiken te zullen deelnemen.

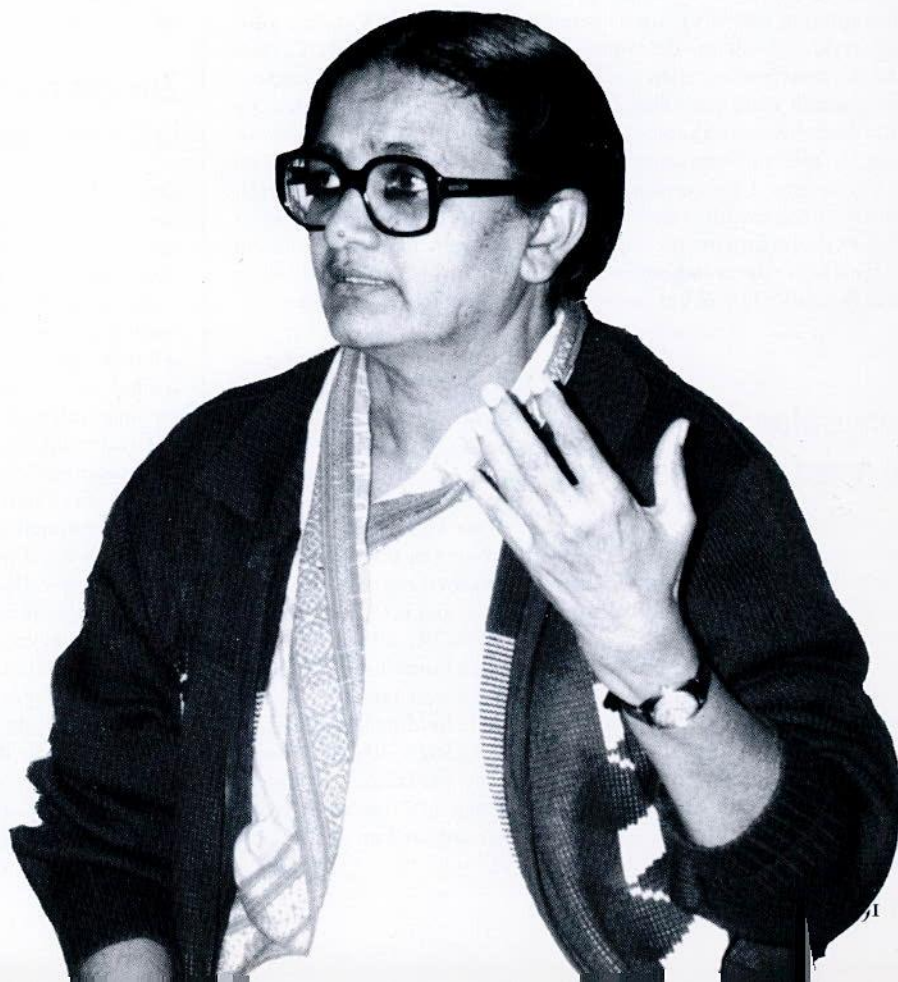
Als dochter van een beroemd dichter laat Hemalata Lavanam ook graag enkele poëtische aanmoedelingen voor de Jogin-vrouwen horen met haar zingende stem: '...You are the sole architect of your life, your destiny. You have the right to shape your life in tune with your heart's desire...'. 'Wat wij nodig hebben, is niet alleen geld. Gezamenlijke actie, veel ervaringen uitwisselen met elkaar en mensen die mee-

helpen, dát is nodig. Waarom denk je dat we hier zijn?'

De humanistische levensovertuiging van Hemalata Lavanam en haar man (hij is hoofd van the Atheist Centre, een humanistisch bolwerk in Zuid-India van waaruit SAMSKAR is ontstaan) komt sterk naar voren in het werk dat zij doen. In hoeverre deze levensbeschouwing ook wordt gepresenteerd bij de ontvangers van de hulp, is een interessant vraagstuk dat in het video-interview aan de orde komt.

Erika Mannink

De studiedag van de HSN wordt op zaterdag 18 januari volgend jaar gehouden in het conferentie-oord De Queeste in Leusden met als onderwerp 'Humanistische ontwikkelingssamenwerking. Hoe bestaat het? Op die dag zal ook het video-interview met Hemalata Lavanam worden getoond. Daarnaast zijn er talrijke sprekers, musici en andere gasten uitgenodigd. U kunt zich voor deze dag aanmelden door f 35,- over te maken op giro 550334 ten name van HSN, Postbus 797 in Utrecht. U kunt ook bellen voor meer informatie: 030-367437 (HSN) of 070-3636907 (HIVOS).

Van het hoofdbestuur

AHT en HV

Allereerst heeft het hoofdbestuur in de oktobervergadering zich beziggehouden met een verklaring van de besturen van de stichting Algemeen Humanistisch Trefpunt en het Verbond. U treft deze verklaring elders in dit blad. Het AHT heeft verklaard dat de noodzaak van een aparte organisatie is komen te vervallen en dat het bestuur dan ook besloten heeft de activiteiten van de stichting per 1 januari 1992 te staken. Het HV heeft met instemming kennis genomen van dit besluit: het hoopt dat de samenwerking tussen humanisten met verschillende achtergrond, die van deze ontwikkeling het gevolg kan zijn, zal bijdragen tot versterking van de humanistische levensovertuiging in Nederland.

Rapport R Emmelink

Vervolgens is er in het hoofdbestuur een levendige discussie gevoerd over het schriftelijk commentaar van de Commissie Ethiek Gezondheidszorg, een hoofdbestuurscommissie, op de rapportage van de Commissie Onderzoek Medische Praktijk inzake Euthanasie, de zgn. Commissie R Emmelink. Ter sprake kwamen aspecten zoals levensbeëindigend handelen zonder verzoek, nalaten van levensverlengend handelen zonder verzoek, de positie van minderjarigen, niet ingewilligde verzoeken om euthanasie of hulp bij zelfdoding. Het hoofdbestuur heeft de conclusies en aanbevelingen van de CEG vrijwel ongewijzigd overgenomen en besloten de notitie zo vlug mogelijk onder de aandacht te brengen. Immers, binnenkort is een kabinetstandpunt te verwachten met betrekking tot de noodzaak van herziening van de regelgeving rond euthanasie en hulp bij zelfdoding. Voor belangstellenden is het door het hoofdbestuur overgenomen commentaar van de CEG op het rapport van de Commissie R Emmelink bij het HV-directiesecretariaat verkrijgbaar.

Subsidievermindering

In deze rubriek is al eerder gewag gemaakt van een drastische bezuiniging van WVC op de subsidie van het HV. Wat deze voor uitwerking heeft op de organisatie, is in onderzoek. Een eerste aanzet voor het opstellen van de begroting 1992 is in deze vergadering aan de orde gekomen. Dat het een zware klus zal worden een sluitende begroting aan de Verbondsraad voor te leggen in november, is niet zo verwonderlijk bij een subsidievermindering van 25% op zowel het vormings- als het maatschappelijk activeringswerk. Directeur Joost de Vries gaf de situatie treffend weer: „Voor het Verbond kon het niet op een slechter moment komen. Juist nu wij na het congres begonnen zijn een nieuwe koers uit te zetten, is een bezuiniging wel het laatste waarop we zitten te wachten.”

Jorine Boegem,
Algemeen secretaris

Jonge Humanisten over: je jeugd maakt je toekomst

Hoe ben je geworden zoals je nu bent en welke invloed heb je daar zelf op gehad? Deze vraag staat centraal op een themadag, die de Jonge Humanisten op zaterdag 14 december organiseren. Door middel van het uitwisselen van jeugdervaringen is het mogelijk om invloeden die vroeger hebben gespeeld (familie, school, vrienden, karakter) te plaatsen in een context die voor humanisten belangrijk is: het – ook als kind – zelf vorm (kunnen) geven aan je leven. Doel van de dag is meer inzicht te verwerven in je huidige levenssituatie. De themadag is bedoeld voor jongeren van 15 t/m 30 jaar en wordt gehouden op het Landelijke Humanistische Centrum, Oudkerkhof 11 te Utrecht. De dag duurt van 10.00 u. tot 17.00 u. en de kosten bedragen f 10,-. Voor meer informatie of opgave kun je terecht bij Ariane de Brauw, tel.: 030-318145.

Palaver in Gouda

Op zondag 17 november organiseert de afdeling Midden-Holland van het Humanistisch Verbond een Palaver in het humanistisch woongecentrum De Zuidrandflat, De la Reylaan 101 te Gouda. Aanvang: 14.00 uur.

Palavers zijn gezellige themamiddagen waar de aanwezigen (leden en niet-leden) gelegenheid krijgen in een vriendelijke, ongedwongen omgeving te palaveren: te praten, te oren. Voor een hapje en een drankje wordt gezorgd. Het thema is deze keer „groeien en snoeien”. De tuin- en landschapsarchitect Maarten Box leidt het onderwerp in. Wie heeft er wel eens bij stil gestaan dat bomen en struiken veel kunnen leren over persoonlijke groei? De inleider zal overeenkomsten aangeven tussen het groeien en snoeien van bomen of struiken en mensen.

Aanmelding is niet nodig, maar wie meer informatie vooraf wenst kan bellen met coördinatrice Wil Nelissen, telefoon 01828-15140.

Zuivere textiel in Groningen

Op zondag 1 december wordt om 10.30 uur door medewerkers van de Wereldwinkel een lezing gehouden over zuivere textiel uit de Derde Wereld. Al twintig jaar is een groep vrijwilligers actief bij de Wereldwinkel in Groningen. Gezamenlijk zetten zij zich in voor een rechtvaardige machts- en inkomstenverdeling tussen Noord en Zuid. Vorig jaar werd begonnen met de verkoop van huishoudtextiel uit India. Door verkoop van textiel uit India en door het houden van lezingen als deze, willen de Wereldwinkel-medewerkers bijdragen aan de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de textielsector. Aanvang van de lezing is 's morgens om 10.30 uur, W.A. Scholtenstraat 2 in Groningen.

Jonge Humanisten wandelen

Op zaterdag 16 november wordt door de Jonge Humanisten een wandeling rond Emmen georganiseerd. De tocht van circa 15 km zal voeren door bos en open land. Er zijn veel hunebedden te zien en de wandeling voert door een beschermd esdorp. Aan het eind van de wandeling wordt een maaltijd verzorgd. Opgave voor 14 november bij Ariane de Brauw (030-318145). Voor het eten wordt een kleine vergoeding gevraagd. Wie dat bij de opgave vermeldt, kan blijven slapen. De wandeling start om twintig over twaalf op het NS-station van Emmen.

Humanistisch Café in Gouda

Op maandagavond 2 december is het maandelijks Humanistisch Café van de afdeling Midden Holland weer open. Humanistisch gezinde mensen, leden en niet-leden, kunnen elkaar daar in een prettige, open sfeer ontmoeten. Gast van de maand is drs. J.H. Boone, burgemeester van Gouda, die op luchtige wijze een korte verhandeling zal houden over het besturen van een gemeente. Vanaf 21.00 uur is men welkom in het COC-trefcentrum, Spieringstraat 113A, Gouda. Aanmelding vooraf is niet nodig maar wie meer informatie wenst kan bellen met Marry Menschaart, tel. 01820-23778.

Humanisme en bedrijfsleven in Deventer

Peter Klein Sprokkelhorst is directeur van een onderneming en zal op zondag 17 november om 16.00 uur een inleiding houden over het humanisme en het bedrijfsleven, met name over het spanningsveld tussen werkgever en werknemer. Plaats is De Fermerie in Deventer.

Symposium in Amstelveen

De afdeling Amstelland/Buitenveldert bestaat 40 jaar en dat wordt gevierd met een symposium over het onderwerp 'Heeft het humanisme als mensbeschouwing gefaald?' Sprekers zijn Jan Glastra van Loon, Hannie Singer-Dekker en John Luijs. Aan-sluitend is een receptie van het bestuur. Deze dag wordt gehouden op zaterdag 16 november in het wijkcentrum Al-leman, Den Bloeyenden Wyn-gaerd 1 in Amstelveen. Het symposium duurt van 14.00 tot 17.00 uur, de receptie van 17.00 tot 20.00 uur. U kunt zich voor het symposium opgeven door contact op te nemen met de heer K.H. Ivo, tel.nr. 020-6417600.

Roel van Duijn in den Bosch

Op maandag 11 november zal om 20.00 uur Roel van Duijn een lezing houden over de gevolgen van de milieuvervuiling voor ons denken over politiek en het dagelijkse leven. Plaats is de recreatiezaal van De Clockenweerde, Klokkenlaan in Den Bosch-Noord. Aanvang 20.00 uur.

Genetische Manipulatie in Emmeloord

Zijn moderne technieken van genetische manipulatie (het bewust beïnvloeden van erfelijk materiaal) van planten en dieren nog ethisch verantwoord? Daar kunt u meer over horen op dinsdag 12 november in de Diemenhof (hoek Amsterdamweg en Diemenlaan) te Emmeloord. Het begint om 20.00 uur.

Gereedschappen in Rotterdam

Op zaterdag 16 november is er in het gebouw van Humanitas (Pieter de Hoochweg 110) in Rotterdam een regionale dag 'Gered gereedschap'. Aan de hand van inleidingen en diaprojecties zal aandacht worden geschonken aan het opknappen van oud gereedschap voor projecten van de Derde Wereld en aan andere aspecten van ontwikkelingssamenwerking. Er zullen informatie- en produktenstands zijn, een foto-tentoonstelling en Afrikaanse hapjes.

Barbara Noske in Wageningen

Dr. Barbara Noske is antropologe en filosoof. Zij promoveerde in 1988 op het proefschrift 'Huilen met de wolven'. Zij geeft hierin een historisch overzicht van de mens-dier relatie. Op 27 november zal zij een inleiding houden waarin zij in zal gaan op de geleidelijke overgang tussen mensen en dieren, op de vraag of het begrip ook op dieren van toepassing is en op de rol die dierlijke taal daarbij speelt. Plaats is de grote capitulatiezaal van De Wereld in Wageningen. Aanvang 20.00 uur. Voor niet-leden is de toegang f 5,-

HIVOS-dia's over Zuid-Afrika in Groningen

Op dinsdagavond 19 november om 20.00 uur houden Jan-nie en Sibert Meurs in het Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2 in Groningen een inleiding met dia's over hun reis naar Zuid-Afrika. Zij hebben de afgelopen zomer namens het HIVOS ruim twee weken lang partner-organisaties bezocht in Zuid-Afrika, in het kader van het Project Partner Plan.

Humanisme en Humanistisch Verbond

Vroeg of laat vragen de meeste mensen zich af wat ze eigenlijk hier op deze wereld doen. Lange tijd was voor bijna iedereen die vraag een weet. Het antwoord heette eenvoudig God. Tegenwoordig is dat voor veel mensen wel anders. Zij nemen geen genoegen met een antwoord waarin wordt verwezen naar een macht boven hen en een doel na dit leven. Zij zien de mens als uitgangspunt en voelen zich daarom humanist.

Het humanisme gaat er vanuit dat de mens niet alle weet van het leven en de wereld kan hebben. Daarom moeten we ook niet zoeken naar onvindbare antwoorden. Het is aan de mens zelf om te bepalen hoe in het leven te staan. Het leven wordt door humanisten dan ook niet bij voorbaat zinvol of zinloos geacht. Door ons doen of laten, door de keuzes die we maken, geeft de mens er zelf betekenis aan. Zo'n twee miljoen volwassen Nederlanders herkennen in het humanisme hun eigen ideeën. De meeste mensen staan er echter niet zo bij stil. Zij vinden hun kijk op het leven min of meer vanzelfsprekend. Maar vaak – nogal eens als zij worden geconfronteerd met de vraag naar de zin van alles – is er iets van herkenning en gaan ze zich ook humanistisch voelen.

Zo spontaan als dat soms klikt, zo groot is vaak de aarzeling om dan ook lid te worden van het Humanistisch Verbond. Aan één kant is dat wel verklaarbaar. Eeuwenlang werd ieders overtuiging ingelijfd bij instituten. Maar er is ook een andere kant die de aarzeling zou moeten wegnemen. Want een organisatie als het HV helpt mee richting te geven aan een samenleving die in beweging is. En samen kun je nou eenmaal meer ten goede veranderen dan in je eentje.

Lid worden van het Humanistisch Verbond is eenvoudig

Lid worden van het HV is eenvoudig. Stuur een kaartje met uw naam en adres naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. U kunt ook bellen: 030-318145.

Als richtlijn voor de hoogte van de contributie wordt een half procent van uw bruto-inkomen aangehouden. Als minimum-contributie geldt een bedrag van f 75,- als u een bruto-jaarinkomen heeft van f 18.000,- of hoger. Is dat bruto-inkomen lager dan f 18.000,- dan betaalt u f 45,-. Jongeren onder de 27 jaar betalen een minimum van f 35,-. U kunt de contributie desgewenst in termijnen betalen: per kwartaal of per halfjaar.

Uitgangspunt is het individueel lidmaatschap. Per lid kan een persoon, wonend op hetzelfde adres, zonder enige verdere kosten medelid worden. Deze ontvangt dan geen Humanist.

Bij aanmelding ontvangt u van ons een acceptgirokaart om te betalen.

U kunt ook eerst een gratis informatiepakket aanvragen

Stuur dan een kaartje naar: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of nog makkelijker: bel 030-318145.

Een abonnement op de Humanist

Voor slechts drie tientjes krijgt u een jaar lang de Humanist in de bus. Een telefoontje naar het Humanistisch Verbond is voldoende: 030-318145 (toestel 28). En als u lid wordt van het HV, krijgt u het blad gratis.

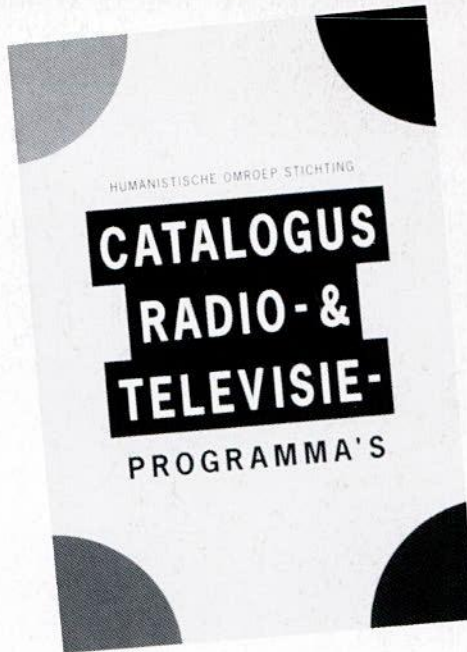
IHEU stelt reisfonds in voor Amsterdams congres

Honderden humanisten zullen in de zomer van 1992 Nederland bezoeken om het 40-jarig jubileumcongres bij te wonen van het IHEU, de International Humanist and Ethical Union. Vooral uit Noord-Amerika en West- en noord-Europa is de belangstelling groot.

Dat ligt anders in Azië, Oost-Europa en Afrika. Belangstelling is er volop maar de kosten zijn een probleem. De moedige oprichters van de nieuwe humanistische organisatie in Bangladesh kunnen waarschijnlijk niet aanwezig zijn, omdat alleen al de reis naar Amsterdam voor hen onbetaalbaar is. Hetzelfde geldt voor de humanistische intellectuelen uit Polen en Slowakije, die vaak minder verdienen dan een geschoolde arbeider. Om maar te zwijgen van die onderwijzer uit Ghana, die een jaarsalaris kwijt zou zijn om één keer een IHEU-congres bij te wonen.

Hoe lossen humanisten dat op? Ze vormen een reisfonds om ook die mensen in staat te stellen dit congres van humanistische denkers en doeners bij te wonen. Doel is het bijeenbrengen van een bedrag van tenminste f 50.000,-. Aan een aantal internationale instellingen zal om een bijdrage worden gevraagd, evenals aan Kamers van Koophandel, organisaties voor ontwikkelingssamenwerking en aan particulieren. Het congres met als thema „Humanism for Head & Heart” wordt van 26 t/m 30 juli 1992 gehouden in het RAI-complex in Amsterdam.

Betalingen kunnen plaatsvinden via gironummer 62 57 830 t.n.v. IHEU Congres 1992 Amsterdam onder vermelding van „Reisfonds”. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het IHEU congres secretariaat: Postbus 114, 3500 AC Utrecht, telefoon: 030-312155, fax: 030-367104.

(INGEZONDEN MEDEDELING)

Catalogus met rtv-programma's verkrijgbaar

Onlangs verscheen de catalogus met alle op cassette verkrijgbare radio- en televisieprogramma's van de Humanistische Omroep Stichting (HOS). Zeventig pagina's met mooie, bruikbare, lange, korte, actuele, tijdlaoze, storende en vrolijke programma's. U kunt de catalogus bestellen door f 7,50 over te maken op giro 9449 van de HOS te Hilversum onder vermelding van 'Catalogus'.

Het PZF is een gemeentelijke instelling met ca. 570 bedden, voor een deel gevestigd in de binnenstad van Franeker en voor een deel op Groot Lankum (een parkgebied) aan de rand van de stad. Het PZF telt ruim 700 medewerkers.

Het PZF kent een sectorindeling naar duur en vorm van behandeling. Daarnaast zijn er een polikliniek en een afdeling deeldagbehandeling.

Het Psychiatrisch Ziekenhuis Franeker heeft binnen de Dienst Geestelijke verzorging een vacature voor een

Humanistisch raadsvrouw/-man

voor 20 uren per week

De Dienst Geestelijke Verzorging bestaat nu uit twee pastores.

Tot de taken behoren:

- Een bijdrage leveren aan de geestelijke verzorging ten dienste van patiënten en hun familie.
- Het meewerken aan de integratie van de geestelijke verzorging in het ziekenhuis.
- Het onderhouden van voor de functie relevante externe contacten.
- Het leveren van een eigen bijdrage aan levensbeschouwelijke en ethische aspecten van behandeling en zorg.

Gevraagd wordt:

- Een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidingsinstituut of aan de Universiteit voor Humanistiek.
- Bereidheid tot samenwerking in teamverband met de andere geestelijk verzorgers.
- Klinische ervaring en affiniteit met de psychiatrie wordt op prijs gesteld.
- Enige bekendheid met het Friese kerkelijke en culturele leven strekt tot aanbeveling.

Wij bieden:

- Een salaris afgestemd op de functie en ervaring.
- Arbeidsvoorwaarden welke nagenoeg gelijk zijn aan die van de gemeente Franekeradeel. Opname in het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en IZA ziektekostenverzekering.
- Mogelijkheden tot kinderopvang zijn aanwezig

Aanstelling zal geschieden in overleg met het Humanistisch Verbond.

Inlichtingen over deze functie kunt u inwinnen bij de heer R.P. Wind, hoofd Dienst Geestelijke Verzorging, tel.: 05170-8937.

Schriftelijke sollicitaties, onder vermelding van vac.nr. 91-69 op brief en envelop, dienen uiterlijk 25 november a.s. in het bezit te zijn van de dienst Personeel en Organisatie op nevenstaand adres.

Postbus 19
8800 AA Franeker
Telefoon 05170-8600